

Mátyus Aliz

Bevezető a Pápai palackpostához

A Pallas Nagylexikon szerint a palackposta vagy Neptun-posta nem más, mint hírek közvetítése a tengeren, légmentesen elzárt palackok által, melyek a hajóról a vízbe dobván, a tengeráramlatok által mint úszó tárgyak tova sodortatnak, míg végre valakinek a kezébe kerülnek, ki az üvegben levő papiroست elolvastván, azt közhírré teszi. Híreknek, üzeneteknek ily módon való közvetítését 1802-ben kísérlették meg először és pedig azon célból, hogy a víz által magával sodort üvegek feltalálási helyét és időpontját azok vízbe vetési helye és időpontjával összehasonlítva, a Golf-áram minőségére nézve adatokat nyerjenek. Több ilyen feltalált palack által nyújtott adatok alapján egész tengertérképeket állítottak össze, mely térképek az egyes tengereken uralkodó vízáramlatok minősége és irányának ismertetése által a hajózásnak igen használható eszközévé bizonyultak.

Pápat és Eger városát víz nem köti össze, össze se köthetné, de ha valami csoda folytán mégis összekötné, palackunk akkor se sodródhatna Pápáról Eger felé (legfeljebb az imént emlegetett csoda folytán). Ilyen erős meghatározó tényező a domborzat. Palackpostánk tehát az eszközként rendelkezésére álló internetes úton jut el Egerbe, egyenesen az *Agria* folyóirat főszerkesztőjének, Ködöböcz Gábornak a címére. Híreink, amelyek Pápa város és környékének lakói és a magukat pápaiaknak valló elszármazottak írásai – s amelyek vallanak róla, mit is jelent gondolkodásban, teremtésben, hangban és az embert leginkább jellemző viszonyokban a pápaiság –, a lap főszerkesztőjének jóvoltából, az *Agria* folyóirat által közhírré lesznek. A palackposta írásainak gyűjteménye bemutat egy kis csapat írástudót, írástudóvá lenni készült, s ez mindennél fontosabb egy olyan városban, amelyiknek még nincs folyóirata. Most megmutatjuk magunkat együtt, s mert hogy már egy ilyen összeállítás elkészítése is megengedte, hogy műhely jelleget vegyen fel a szerzőkkel folytatott párbeszéd. Esélyét látom annak, hogy – az *Agriának*, Eger város folyóiratának köszönhetően – műhelyként állandósulunk, s alkalmanként, de rendszeresen városunk keretei között is megmutatjuk magunkat. *Pápai palackpostánkkal* egyben megindulhatnak azok a mozgások, amelyek a térképen újra bejelölhetnek utakat Eger és Pápa városa között. Ahogy legkézenfekvőbb volt ez már Eszterházy Károly püspök esetében – az ő városainkat összekötő személye miatt. A mi földesurunk és építőnk Pápa után Eger város püspöke és építője. (Akiről ugyan elmondják, hogy jobban alkalmazkodva több célját is elérhette volna, de megnézve az eldölt helyzeteket s abban Bécs érdekeit és szerepét, nem biztos, hogy hinnünk kell az állításnak.)

A *Pápai palackposta* írásai közé sorolom a már korábban (*Agria* 4. évf. 1. szám

– 2010. tavasz) a lapban megjelent Disputámat – Disputa Eszterházy Károlyról, a magyarról, a katolikusról, az építőről –, amelyet, ahogy Eszterházy Károly és társai Rómában tanultak – disputázva/disputálva írtam végig. Állító, tagadó és a többiek, megadott szerepük szerint vették végig a megtanulandókat, így rögzítve mélyen és egy életre minden tételt. A Disputát Mail József apát úrnak, annak a templomnak a papja felkérésére írtam, amelyet Eszterházy Károly építtetett (egyedülálló jelenség, hogy klasszicista templomot és abban a barokkot meghaladó festést kért, tehát ő, az építtető akart tovább lépni, s az építő, a festő akart megmaradni a korábbi stílus, a barokk mellett!). E templomban adták elő a veszprémi színház színészei disputámat, a püspök, Pápa város földesura, mecénása és építtetője halálának kétszázadik évfordulója alkalmából, a tiszteletére rendezett tudományos konferencia reggelén, 1999. szeptember 11-én.

Mi – így víz híján – nem palackunk áramlásából vonjuk le következtetéseinket, hanem a hívásból, hogy vegyünk részt a lapszámban: az *Agria* 2014-es tavaszi száma által Eger városa fordul városunk felé. Mi pedig szeretettel várjuk folyóirata bemutatására Ködöböcz Gábor irodalomtörténészt, az Eszterházy Károly Főiskola tanárát, akinek tanítványa is akad városunkban, Kerpel Péterné – palackpostánk összeállításában is jeleskedő – magyartanár nő személyében, akinek lánykori nevééről – Borisz Beatrix – Tanár úr is emlékezni fog rá, írásából pedig még lényét is felidézheti.

Vathy Zsuzsa

Benzinkút és akasztófák

(Részlet)

Következő nap, amikor a reggeli után Gáspár kimegy a teraszra, nem ő szólítja meg a teraszon gyülekező társaságot, hanem fordítva. Jössz velünk? – kérdezik. Hova? Tajcsizni. „Még soha nem tajcsiztam”, mondja, és megy utánuk. A tajcsi a harcművészet olyan változata, világosítja fel Emőke, amelyik ártalmatlanná teszi az ellenfelet, de nem támadja meg.

Míg hátra mennek a kert végébe, Gáspárnak ott zakatol a fejében, hogy az idősebb és tapasztaltabb Klapka szeptemberben feladta Komáromot. Katonái – a megegyezés értelmében – élve hagyhatták el a várat, ő pedig külföldre ment, hogy az európai országok segítségével próbálja megmenteni a szabadságharcot. Noszlopy, a nemzetőrőrnagy pedig katonáival bevonul a Bakonyba. Legalább hatezren vannak, vagy annál is többen. A telet azonban nehezen vészelik át, sokan elhagyják társaikat és a Bakonyt, akik maradnak, azokban az tartja a lelket, hogy tavasszal újra kitör a forradalom.

Az utolsó fejezet, amit még Gáspár elolvasott, arról szólt, hogy április 1-jén – nem a Bakonyban, hanem Tiszabón – elfogják Noszlopyt. Az Új épületbe viszik, ahonét lehetetlen a szökés. A harmincéves fiatalember, mert okos és leleményes, túljár a letartóztatók eszén! Betegséget színlel, az Új épületből a Ludoviceum kórházába szállítják, ahonét, semmi kétség, könnyebben megszökhet. Hogyan? Először is összebarátkozik az örével, egy székely szanitéckatonával, kölcsönösen megkedvelik egymást, és az ör elvállalja, hogy segít a szökésben. Ruhát csempész be, és mert Gáspár cellája rácsos ablakán nem tudna kiugrani, kinyitja neki a halottóri szobát. A harmincéves fiatal rab – ezer forintos vérdíj van kitűzve a fejére – a halottóri szoba ablakán könnyedén kiugrik. Egy csónakkal átkelnek a Dunán, ő és a székely szanitéc, azután a két szökevény elválik egymástól. – Eddig olvasta ma reggel Gazsi, és jó is, hogy itt abbahagyta, mert idő kell, míg feldolgozza az ember ezt a vakmerő fordulót.

Közben odaérnek a kert végébe, és ki-ki elhelyezkedik a neki legmegfelelőbb helyen. Kabátban vannak valamennyien, csak Gáspáron nincs kabát. – Széttárt karok, terpesz – mondja Enikő, aki spanyol költőket fordít, és a tajcsi beavatott tornásza. – Most két karját felemeli, mélyeket lélegzik. – A többiek nézik, utánozzák.

Magunkhoz öleljük a természetet, mosolyog a finn lány. – És felszabadítjuk a bennünk lakozó tigrist – vágja rá valaki. – Közben a halhatatlanságot keressük – bólint Sálini. A szócsata nem maradhat abba, valaki, aki eddig még nem szólalt meg, azt

mondja: tanulunk az égtől, a földtől, a természettől. – Gazsi nem szól, Enikőt nézi, aki ökölbe szorított két kezével a bal combjára csap, aztán a jobbra. Egyszer egyikre, azután a másikra. Nyolcszor-tízszer.

Megállnak, egy kis szünetet tartanak. – Függőleges testhelyzet – mondja Enikő. – Lassú, nyugodt mozdulatok, egyenletes légzés. Tízszer egymás után. A folytatás: terpeszállás, terpeszben guggolás, egyik kéz az egyik térden, másik a másikon. Majd összekulcsolt két kezüket felemelik, kifordítják, így guggolnak le. Ki kétszer, ki tízszer.

Még két gyakorlat, mondja a tajcsiedző. A többiek nézik. Enikő a felemelt, összekulcsolt két keze közül az egyiket behajlítja, és megérinti vele a vállát, a másikkal a koponyáját, hátul, ahol a nyakával összetalálkozik. – Hosszan szorítjuk az ujjainkkal a koponyánkat, mondja, így távol tudjuk tartani a fejfájást. – Befejezésül a kéz és a láb is másfajta mozgásba kezd. – Ringatom magam, hajlítom magam – éneklük valamennyien – és a kezük után néznek. Végül lassú, tánchoz hasonlító mozdulatokat tesznek, megfordulnak, lehajolnak, felemelik a lábukat, a kezüket kinyújtják, mindenki utánanéző a kezének, úgy nézi saját kezét, mint valami csodát.

Ez a tajcsizás, vagyis taj-chi vége. Gazsi, aki először végzett hasonló tornát, azon töpreng: ha ez tényleg harcművészet, hol volt az ellenfél? Hogy tettük ártalmatlan-ná? Egyetlen mozdulat se utalt arra, hogy ellenfél is van a közelünkben.

Szétoszlanak, mindenki megy a szobájába, Enikő azzal búcsúzik el, hogy ő minden nap tajcsizik, reggel tízkor a teraszon várja azokat, akik kedvet kaptak hozzá. Gáspár visszamegy az emeletre, a könyvtárba, mert eszébe jut, hogy volt osztálytársa, Baróti Béla ebéd után meglátogatja, addig még olvashat néhány órát.

A sikeres szökés után Gáspár az ország legkülönfélébb helyein tűnik fel. Békésben, Hevesen, Fülöpszálláson, Kecskeméten, korábbi nemzetőrököt mozgósít, újoncokat szervez, hogyha Kossuth Magyarországra jön, és forradalmat robbant ki, azonnal támogatni tudja. Járja az országot, gerillái száma egyre nő, börtönből kiszabadult embereket, volt fegyenceket is besoroz. Ez árt a hírnevének. Testvére, Antal nem vesz részt az új szervezésben, nem hisz a nemzetközi segítségben, nem hiszi, hogy Európán újra végigsöpör a forradalom. Mellesleg, a bécsi katonai bíróság – távollétükben – halálra ítéli a két Noszlopyt, kötél általi halálra. Az ítéletben rablóknak, köztörvényes bűnözőknek nevezi őket.

1852-t írunk, ahogy telik az idő, egyre több besúgó épül be az ellenállók közé, egyre több lesz a letartóztatás. Az elfogottaknak – ahogy ez a gyakorlatban oly sokszor bevált – kegyelmet ígérnek, majd amikor a kegyelem reményében megteszik valamásukat, felakasztják őket. Kivégzések és újabb kivégzések, százával tartóztatják le a volt honvédeket, és nemcsak a szabadságharc résztvevőit, támogatóit is kivégzik. Igazi rémuralom. A halálos ítélettől nem menekülnek meg a papok, lelkészek se, Perczel volt tábori papját is felakasztják. Sok nőt is elítélnek, mindenki börtönt kap, aki „a megghiúsult forradalom emlékét” ébren akarja tartani. Tíz évet Teleki Blanka.

Noszlopy Gáspárt 1952. november 16-án, ezúttal Pesten, a Bástya utcai Vay-házban újra elfogják.

Gazsi itt becsukja a könyvet, fölveszi kabátját, lemegy a teraszra. Megdöbben a felismerésen, hogy száz évvel később, az 1956-os magyar forradalom megtorlása mennyire hasonlít az 1848-aséhoz. Vagy mindegyik ilyen? Csak elég bérgyilkos, besúgó, hamis tanú legyen hozzá? Mert nemcsak besúgók kellene, hanem a besúgókat figyelő besúgók is, és a mindegyiküket felügyelő főbesúgó?

Noszlopy Gáspár névrokona behunyt szemmel felidézi a könyv utolsó mondatát – már a legelső napon megtalálta, azóta minden nap elolvassa. – „Azt óhajtom, hogy az osztrák házon teljesüljön be azon átok, amely Dávid egyik zsoltárában olvasható: tagjai legyenek számkivetettek és földönfutók.” A mondatot az akasztófa alatt mondta el, egykori csurgói osztálytársa jegyezte fel, a református lelkész.

*Radnóti Miklós: Negyedik ecloga – illusztráció
(Kiss Attila linómetszete)*

Stankovics Mariann

Angyal a pápai Fő téren

a Vár előtti régi kőgolyón
ül a zöldruhás angyal
áll a tenyerében
a térdén könyököl
nézi Kerekes Karcsi házát
a megmaradt fákat
átlát az óriás gödrökön
látja a bódékkal
ragasztott régi kőkerítést
a föld alatt üldögélő holtat
a sok halott gyereket
felpróbálja az eltemetett pártát
kancsóba zárja az áldozatra szánt galamb sírását
rég hazzal takarja a cölöphelyeket
látja Gyuri bácsit novíciusruhában
szeptemberben az új osztálytársak között
kútból kihúzott dédanyámat
amint az irgalmas kórházban
tekintete hónapokra egy pontra költözött
a passióképet az Anna-templomban
a kútba ugráson kívül
vajon mit engesztelhetett
három fia az egyházé
a negyedik a háborúban
egy tífuszban elveszett
talán a lányainak kellett volna a pénz
de a drága kép most is megvan
mi fontosabb
a tűző napba néz az angyal
a szépséget látja
de izzadni néki nem szabad
elindul a tér fölött két arasszal
a munkások dicsérik
a hirtelen szelet
felszáll a nyitott templomtetőre

a lába nem mocskos a lenti portól
 a freskókon ügyesen átlibeg
 simítja Szent István vértanú-arcát
 meggyújt egy gyertyát
 visszarakja a Maurer-kép hiányzó szélét
 tágítja a keretet
 játszik kicsit még az orgonán csenget
 Borromei Károllyal beszélget
 Szent László bárdjának élet
 ujjával próbálgatja meg
 végül az oltárról egy kézzel
 felveszi a koronát
 s ismét a Város fölött lebeg

Árnyék

Árnyékom üvegből van.
 Törékeny ágak nőnek benne.
 Vízparton.
 Ahol a jég kilép.

Csönd

Az erdő néma.
 Csönd-almák a földön.
 Csillagkávájú kút
 a téli fényben.
 Mélyén Oszlopos Simeon
 prédikál a víznek.

Az égszőnyeget széttekerik.

Ki gurít csöndet?

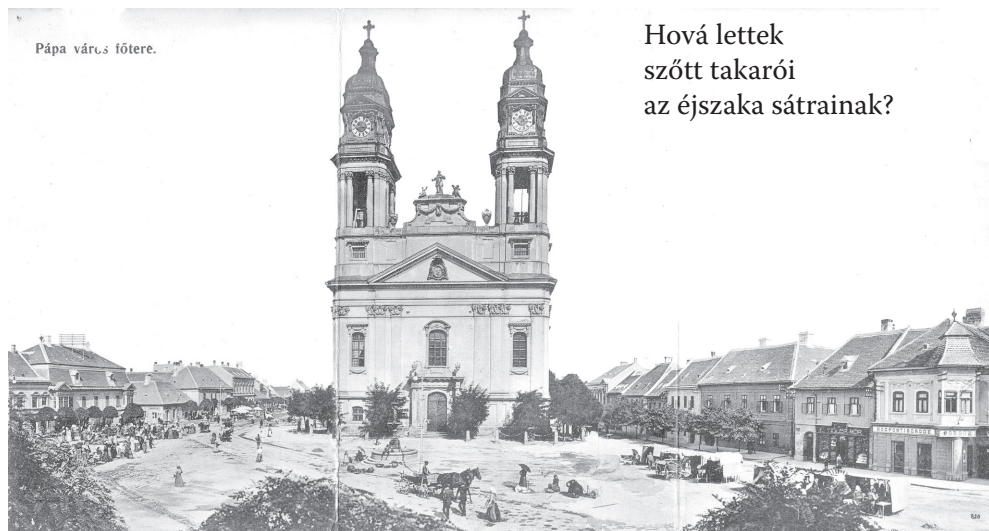
Stein

Egy kő.

Fekszik a tér porondján.
 Becsavart lábú lovak
 rohannak körbe-körbe.

Száll a fűrészpor...

Hová lettek
 szótt takarói
 az éjszaka sátrainak?

Forrás: Digitális Képtárház (dka.oszk.hu)

Mátyus Aliz

Ha tudtam volna tarpán lovakról...

Ha tudtam volna tarpán lovakról – miért is nem –, amikor anyám a legbiztatóbban rám nézett, mit sem óhajtva jobban, mint hogy én is felszálljak a lóra, egy épp olyanra, mint amilyennek ő a hátán, mindennél egyenesebb derékkal, térdével szorítva az állatot, jobbában lovaglópálca, csak a dísz kedvéért, ó, ha tudtam volna, nem kellett volna éreznem a ló fokozódó türelmetlenségét, hisz ő csak indulni akart volna már. Ha tudtam volna a tarpán lovakról, megmentőim lehettek volna. Megmentői helyzetemnek. Anyám a lovon. Aki nem csak a lovon gyönyörű látvány. S akinek a kérése bennem vágyat nem, csak félelmet gerjeszt. A tarpán lovak mire lettek volna jók? Viccel üthettem volna el velük a helyzetet. Anya, én tarpán lovon követnék! Anya, ott fent a magasságban, nekem a tarpán ló lenne jó. Mennék utánad, földig érne lábam. Nevethetnék. Nevetnék. Nevethetne ő is. Tudod, a te lovad olyan magas! Mit kezdenék az én téniszonyommal a te lovad hátán! A tarpánnal? Poroszkálnék-ügetnék utánad ménemen. Ha tudtam volna tarpán lovakról, anyám úgy indíthatta volna trappban a nóniuszát, úgy mehetett volna át belőle vágatába, hisz az volt az ő világa, hogy lelki szemei előtt, ha megjelentem volna, lehettem volna az ő Sancho Panzája. Hogy szerettem volna lenni! Akkor anya nem lett volna velem elégedetlen. És nem maradt volna fájdalom a szívemben, hogy nem olyan vagyok, mint amilyennek szeretné. Neki képtelenségeket csak velem kellett megélnie. A fiai szentek lehettek. Az ő képtelenségérzése, anyának a lányával, olyasmi volt, amit ő lányként nem is ismerhetett. Zalalövön, hogy a nővére után ő is lánynak született, fiúsította az apja. Vadásztak, lovagoltak. Anya egyedül autózhatott. És Londonba is egyedül utazott a barátnőjéhez. A fiúk nálunk? Könnyű volt nekik. Mehettek a maguk feje után, eléjük nem tornyosultak legyőzhetetlen kedvezmények. A lovaglás, teniszezés, tornák, nálunk mind-mind csak nekem járt. A teniszezéshez nem volt elég erős csuklóm, nem voltam képes megtartani az ütőt. És mintha mégse lett volna elég, hogy elkísértem anyát a pápai tanítóképző vörös salakos tenispályájára. Beültem a konyhaablakba, a jól megerősített dróthálónak dőlve, belekönyököltem az ölembe, rá a térdemre, s csodáltam anyát. Nadrágszoknyáját átmentette az újvilágba, lánykorából őrizte meg. A hangját is abban az úri világban találta meg, azon adta tudtára partnerének, egyáltalán nem kiabálva, pedig milyen messzire álltak egymástól, a fifti-fiftit. Anya úgy szervált, hogy egyik pillanatban átnézett a másik térfélre, a másikban rám. Mosolygott és indította a labdát. A konyhás asszonyok, a szakácsnő is, nagyra tartották állhatatosságomat. Látták, hogy anya játszik, én őrzöm. Csak azt nem tudták, hogy anyával az együtt tornászás sem megy. Feküdtünk egymás mellett,

ő egyenesen a feje fölé emelte a lábát, én pedig csak erőlködtem. De jó volt, hogy ennek nem volt szemtanúja. A szemtanú hiánya sokat számított! Ültem a tanítóképző konyhájának ablakában, hátam mögött készült a vacsora. Meghallottam a szakácsnő hangján pápai tájszólásban a nevemet, *a* helyett *o*-val kezdte, szerettem öblös hangját hallani, körbe szaladtam az épületet, be a konyhába. Elmondtam gyorsan, anya hogy áll, a lekváros pitét melegen ettem, sose volt tőle bajom. A konyhai asszonyok minden családtagunkról név szerint kérdeztek, nem csak ötünkéről, anya családjáról is, róluk főképp és apáéről is. Én akármit mondtam, összenéztek. S mint egy szolgálatért kaptam tőlük az újabb pitét.

*Búsuló**(Szabó Klára Petra linómetsze)*

Katona Zsanett
Őszi fények

Az őszi hajnal első sugaraitól aranyfényben úszott a pompás táj, ő mégis visszavágyódott az álmait őrző ködbe. A csillogó pára azonban már felszívódott, eltűnt, mint minden reggelen, elmúlt a tegnappal, az előző évvel, az étellel. Igen, elég idős volt már.

Nem messze tőle vad ugrálás törte meg a csendet, majd emberek léptek az istálló erős deszkafalai közé. A széles kapu szárnyait kitárták, s a beáradó fényességben aranylóporszemek szálltak mindenfelé. Odakint elröppent néhány madár.

Halkan felhorkant. Talán őt is kivezetik. Talán. Csak még egyszer.

Az élénk csikó fel-felkapta nemes vonalú fejét, patái hangja dobogássá szelídült a puha szalmában, inas lábait emelgette, majd végre kiszabadult. Örömmel vette a szíjakat, érintésük jelentette számára a szabad futkározás ígérését. Ezt már korán megtanulta. Puha orrával megbökdöste gazdája vállát, és engedelmesen követte a világosba. Patáinak kopogása lassan elhalkult.

Ő pedig egyedül maradt egy vödör zab társaságában. Ma már nem kantározzák fel, hogy friss levegőt szívhasson a kék ég alatt, talán majd holnap. Megőszült, sűrű orra békésen mozgott a takarmányban.

Néhány felhő úszott tova az istálló felett, akár a vattacsomók. A habos réteg aligha állhatta útját a napfénynek.

Apró, színes madarak kergetőztek a magasban, és szálltak le az ágakra. Vidáman csiviteltek, mint az ajtó fölé akasztott kis csengettyűk, melyek ide-oda lengedeznek a szélben.

A fiatal csikó, mint egy könnyű madár, tele energiával, boldogan ficáinkolt, amint érezni vélte az apró jelzést az oldalán, megugrott, és vágtatni kezdett.

Az istállóban teljes nyugalom maradt hátra. A nap felfelé kúszott, melegsége enyhítette a csípős szelet.

Az idős mén tovább szénázgatott, s közben meglegyintette egy kis szellő. Emlékezett. Valamikor lobogott a sörénye, miközben a réteket szelte át. Patái nyomán vízcseppek repültek szerteszét a friss, harmatos fűről, az ösvényen kavargott utána a rozsdaszínű avar. A hó kristályporként örvénylett lábai alatt, amikor vágtázott.

Mélyen beszívta a friss levegőt. Felhorkant. – Talán majd holnap.

A csikó szárnyalt lovasával. Erős izmok jól összehangolt játéka volt ez, akár a zongorabillentyűké, melyeknek dallama a patadobbanások lendületes egymásutánja, a ló mozgásának természetes üteme, mely a végtelenségig ismétlődik – mert ez a száguldás gyorsabb, mint az idő.

Az istállóban múltak a percek, s a nap a tetőpontra hágott. A madarak ugyanúgy

csiviteltek tovább a kopaszodó faágakon, melyeknek levelei lassan a színes avarba hullottak, meleg takaróként védve a földet. Néhányuk betévedt a deszkafalak közé.

Úgy tűnt, az öreg mén boldog. Vastag, puha fekhelyéből kellemes melegség áradt, és éppen erre volt szüksége. A sarokba húzódott, egyik hátsó lábát pihentetve fejét lehajtotta, és elszunyókált. Alsó ajka lebiggyedt álmában, s nem hallotta már a kinti zajokat, csak végtelen nyugalmat érzett. Meg egy kis magányt.

(Talán majd holnap.)

A csikó lábai lendületesen csapódtak a nyirkos földhöz.

(Minden)

Testének minden izma hullámszórt a mozgásban.

(olyan)

Akár a selyem, sörénye úszott utána a hűvös levegőben.

(távolinak)

Látta maga előtt az akadályt.

(tűnt.)

Majd szinte átrepült a kis patak felett, melynek vize kristálytisztán csobogott a kövek között. Nem került különösebb erőfeszítésébe, könnyedén győzte le a kihívást. A dobbanástól – mellyel megérkezett a túlsó partra – megriadt néhány kis állat, visszahúzódtak, vissza a tarka bokrok alá.

Megzizzent a szalma is az istállóban, miközben az öreg mén helyezkedett. Álmosan nyitotta ki szemét, és homályos tekintettel követte a fáktól elszakadó leveleket. Halk nyihogása köszönésként hatott. Elköszönésként. A levelektől, a lenyugvó nap fényétől, mely átszűrődött az ágakon, aranyló ragyogásba mártva körvonalait. Az élettől.

A horizont csillogó rózsaszínbe burkolózott a narancsos sávok között. A természet az ősz minden árnyalatában pompázott. Az istálló falán felkúszó mélyzöld borostyán a magasba nyújtózkodott, hogy láthassa az égi csodát, melyben lángoló felhők foszlottak szét, és mögöttük vörös lidércfény játszott.

Aznap éjjel a telihold is narancsszínre festi majd a tájat. Bizonytalan, halovány fénye ott reszket majd a csontvázszerű ágak mögött, hidegen és távolian. Szellő sem fog rezdülni, a föld levélbundája mozdulatlanul hever. Sötéten, élettelenül.

Az öreg mén felhorkant. Váratlan hangja messziről érkezett mennydörgésként hatott. Felkapta markáns vonalú fejét, mélyet szippantott a friss levegőből, mely a még kitarva maradt kapukon át áramlott be hozzá, és az ősz fanyar, édes illatát hozta.

Nyerített. Talán valaki meghallja. Vezessék ki még egyszer, hogy érezhesse a sörényébe markoló szelet, hadd vágtsasson vele versenyt! Nem... a fáradság visszahúzta.

Talán majd holnap.

Közben az utolsó rozsdás levél lágy könnyedséggel vált el az istálló előtt álló fától, hogy lassan útnak induljon a puha avar felé.

Patadobogás, repültek a falevelek, törtek az ágak, a csikó, mint valami földöntúli, vágatott hazafelé a lombok rejtekében. Szállt, mint a szél, mint az örök fenyvesek hófehér szelleme.

Az utolsó falevél pedig, akár egy rózsaszírom, csak hullott tovább csendesen.

Prüszkölés. A kora esti pára szétröppent a csípős őszi levegőben, hogy világgá kürtölje: el az utamból, jövök! Ropogtak az ágak, a felkavart levelek együtt szálltak a lóval. Hosszú farka selyemzuhatagként úszott utána a levegőben. Szárnyalt.

A magányos levél még mindig hullt, nem akart földet érni. Valami visszafordíthatatlan erőt próbált legyőzni, ami körülöleli és végül elnyeli.

Az öreg mén megnyugodott. Elhomályosult szeme a távolba révedt, akár az álmodóké, tekintete az eltűnt napkorong helyén időzött, és emlékezett.

Szívdobbanás. A levélke lehullott a piros avarba. Hűvös melegség járta át, amely ellen menekülni próbált – hiába. Magával marta az ősz.

A szél zúgva énekelt, a madarak elhalkultak a szürkületben, a száraz lombok zizegtek és susogtak, néhány gally reccsent.

Az öreg mén csak a saját lélegzetét hallgatta, mely ezüstös foszlányként gomolygott felfelé, és olvadt bele a ködbe. Sóhajtott, feje lassan lekonyult, majd maga alá szedte megfáradt lábait, lerogyott a meleg szalmaágyra, és boldogan elaludt.

És akkor, a hirtelen érkező sötétségben minden elhalkult.

Csend lett.

Csend, béke és végtelen nyugalom.

Nem ébredt fel többé.

November elseje volt.

Czirók Viktória

Téli piac

Sárga tökök lustán terebélyes
Gömbölyűsége.
Előkelő spárgák, s avokádók
fennen hirdetett
exkluzív asztali élvezete.
Fürge uborkák zöld halmai mellett
tornyosuló káposztahegyek.
Rozmaring, menta, kakukkfű
bazsalikommal vetekszik,
de a nagy csokor koriander
illetgeti legjobban magát.
Gránátalmák magvai áttetsző
üveggyöngyökként feleselnek
lilás olívbogyókkal,
s a mézédés datolyával.
Úszva, repülve vagy legelészve
készült ideérni a mostanra
nyersanyaggá lett
ízés ígéret a jó vacsorához.
Földanya kincseiben dúskáló
asszonyok nagy kosarában
fokhagymára várnak a tintahalak,
s a tengeri rákok páncélja
pirulva húzódik félre
a terpeszkező marhanyelv előtt.
Tepsik és serpenyők sokadalma után
vár a terített asztal, míg
a kredenc tetejéről sorba rakott
birsalmák átható illata árad.

Algír

Őszi reggelen

Szürke őszi reggelen
pára áll a réteken

köd szítál a víz felett
takarja a felleget

zajos csapat kánya száll
éhesen ebédre vár

szél támad a domb mögül
tép, cibál, megint elül...

Szürke őszi reggelen
pára száll a tengeren

köd szítál a partokon
homály ül a gátakon

sirálycsapat kiabál
halat fogna nem talál

vihar jelez messziről
villan-dörren, fa kidől...

Szegény ember magában
télre gondol bajában

minden tájon szükségben
szomorú szegénységben.

Hudi József

Ház, ember nélkül

Nagyanyám a prэшházhoz vezető kocsit mellett álló körtefa legalsó ágán ül. Az augusztus végi szellő meglebbenti szoknyáját, elővillan rózsaszín bugyogója. Alatta a fának támasztott ötfokú tyúklétra, rajta levágni való jércék gubbasztanak. Nagyanyám kezében pemet – akáckaró végére erősített szalmacsutak –, melyet jobbra-balra lenget. Tekintete a somogyi part enyhén emelkedő lankáin pihen.

A Balaton a hegyről mozdulatlanak tűnik, égszínkékel felületét csak ritkán tarkítja egy-egy átfutó bárányfelhőárnyék. A parti strandok zaja ide nem hallik, csak a Badacsonyból félóránként kiinduló és beérkező kirándulóhajók valamelyike tülköl néha. Torrajról időnként kőszállító uszály indul Révfülöp felé. A vontatóhajó dízelmotorjának zakatolását elnyomják a lehullott, érett körtén döngicsélő legyek és darazsak.

Nagyapám oldalára fordulva, behúzott lábakkal, hortyogva alszik a körtefa alatt. Ebéd után, régi szokása szerint, avitt kabátokat terít a fa alá – melyet még ifjú házas korában ültetett –, és ledől egy órácskára pihenni, mielőtt folytatná munkáját a szőlőben vagy a gyümölcsösben. Nem zavarja a tördemici kőbányából a torraji kikötőbe igyekvő csillék tompa moraja. Nemcsak azért, mert néhány éve még maga is a kőbányában dolgozott – előbb a fejtőknél, majd a rakodóknál csillésként –, s megszokta a zajt, hanem inkább azért, mert egy idő óta nagyothall, de ezt nem mondja senkinek. Túlságosan is sokat köszönhet a bányának. Ha nem nyilvánítják a második világháború idején hadiüzemmé, akkor talán most nem itt feküdne, ezen a barátságos szegleten, hanem egy jeltelen tömegsírban valahol a Don mentén.

Az udvar közepéről, a diófa alól, jól látni mindkettőjüket. De nincs időm szemlélődésre. Káromkodva aprítom a rücskös akácgyökereket, melyeket nagyapám még tavaly ősszel termelt ki a felső vágó feletti akácospól, s félretette, hogy szükség esetén majd jó lesz tüzelőnek. Már bánom, hogy öcséim kímélése érdekében olyan könnyelmű ígéretet tettem reggel, hogy először csépelni segíték, ebéd után meg fát vágni. Öcséim reggeli után jókedvűen indultak a badacsonyi strandra, mi pedig nagyapámmal előhoztuk a fészerből a gabonakévéket, s miután szétterítettük a prэшház előtti udvaron, hozzáálltunk a gabonaszemek kipergetéséhez. Először nagyapám vette kézbe a cséphadarót, és megmutatta az alapfogásokat. Mikor meggyőződött arról, hogy önállóan is képes vagyok dolgozni, magamra hagyott. Cipőt foltozni ment a pince előtti hálósobába, s csak időnként nézett ki hozzám, hogy teljesítményemet ellenőrizze.

Nagy lendülettel láttam munkához. Szerettem volna kitenni magamért. Az

erőlködésnek az lett a következménye, hogy az egyik csép bőrszóját fél órán belül elszakítottam. A másikat fogtam kézbe, és fogcsikorgatva folytattam a munkát ebédig. Sikerült is három vékára való búzaszemet kipörgetnem. Ebéd közben már hullafáradtnak éreztem magam, de jó képet vágtam az egészhez. A nagyapám észrevehetett valamit, mert egyszer csak megjegyezte. – Tudod, fiam, ide föl cséplőgép nem járhat. Ez Hegymög, ahol az ember csak nyig-nyög, amíg él.

Míg nagyanyám a konyhában bíbelődött, mi „elszaladtunk” friss vízért a legelői kúthoz. Nagyapám naponta kétszer tette meg ezt a fél kilométeres utat a háztól a kútig. Hajnali ötkor indult a bányába, délben hazakerekezett, s míg nagyanyám terített, ő „elszaladt” a kútra vízért. Nagyanyám tréfásan szokta a munkautasítást kiadni: „Míg pihensz, elszaladhatnál a kútra vízért!” Ebből született meg aztán a sokat emlegetett családi mondás. Ezt azonban estefelé, az újabb parancskihirdetésekor, már nem volt kedve nagyanyámnak megismételni.

Nagyapám még a háború előtt kihívta a tapolcai kútfúrót, aki egyheti próbálkozás után föladta, mondván, itt a hegy tetején csak az Úristen tud vizet fakasztani a sziklából.

A kútfúró visszakocsikázott Tapolcára, s vele eltűnt a remény, hogy valaha is saját kútjuk lesz. Visszaállt az eredeti rend. Kútvíz csak embernek jár, ivásra és főzésre. Mosakodásra, fürdésre, mosásra megteszi az esővíz is, amelyet az ereszcsonnak alatti betonkádakban gyűjtöttek össze. Ha év közben hiányoztunk a biológiaórákról, azt most esténként pótolhattuk, amikor a víz felszínén nyüzsgő apró állatkákkal megismerkedhettünk.

De nemcsak a vízzel takarékoskodtak e házban – ami legfeljebb nekünk, a bakonyi fiúknak volt furcsa –, hanem szinte mindennel, amiért pénzt kellett kiadni. Nagyapámon sosem láttam új ruhát. Mindig használt, agyonfoltozott ingben, nadrágban járt. Én szentül meg voltam győződve, hogy mindez nagyanyám kapzsiságának köszönhető. Aki pecázásra csak zsákvarrómadzagvégeket és rozsdás gombostűket volt hajlandó feláldozni, ami otthon elképzelhetetlennek tűnt.

Az egyetlen komoly érték, amit középiskolásként tőlük kaptunk, nagyapám kisselejtezett Johnson kerékpárja volt, amelyet apám javításra sem tartott érdemesnek, így hamarosan padlásra került a többi limlom mellé.

Lehetséges, hogy van abban csipetnyi sajnálat is, hogy most itt vágom a fát, de még több a férfias büszkeség, hogy nem adom fel. A keményebb görcsökhöz először a balaskát helyezem oda, s mikor néhány erőteljes ütés után beszorult, kimért ütésekkel mélyítem az éket, egészen addig, míg szét nem nyílik. Aztán hasonló módszerrel a gyökércsonkokat szabdalom szét. A nagy művelet után diadalmas képet vágok, és sietek elújságotni a győzelem hírért.

Fölpillantok, s csodálkozva veszem észre, hogy – bár augusztus vége van – zöld gaz veri fel az udvart. A présház bejáratán rozsdás lakat, az öreg kulcsot nem tu-

dom elfordítani benne. Szemben, a nyári konyha ablakát idegen kezek bevették, a tűzhelyet vastag por lepi, a vizesfazékban madár csontváza. Rohanok az udvaron át. Most látom csak, hogy a présház nádfedele itt-ott beomlott, a tartógerendák mohásan meredeznek elő.

Az udvar kerítése kidőlt. A vizeskád előtti eperfára valaki pléhkrisztust szegezett fel. Nyakában rózsafüzér lóg. A körtefa alatt rothadt szalmacsutak, ruhafosz-lányok. Az egykori vágó helyén növendék akácerdő. A körtefa száradásnak indult, de a lombok közül itt-ott elővillannak az érett gyümölcsök. Jó lenne hazavinni belőle. De nem érem el a szélső ágakat. Miért nem hoztam létrát magammal?

Anyám levele

Kedves Fiam!

Tegnap kaptam meg leveled, melyben azt kéred, írjam le emlékeimet a tóti szülői házról. Esténként, miután az állatokat megettettem, s befűtöttem a cserépkályhába (a kevése nyugdíjból nem telik az egész napi tüzelőre), van időm elgondolkodni a régmúlt dolgainkról.

Te is tudod, hogy több mint tíz éve már, hogy nagyanyád odaajándékozta a házat és a birtokot Nusinak, pesti nővérenek, aki hamarosan túladott rajta. Valami nevetséges összegért, negyvenezer forintért vette meg tőle egy pesti ügyvéd a fiának, aki akkor főiskolára vagy egyetemre járt. Szegény nagyapád biztos forgolódott a sírjában, ha mindezt megtudta!

Tavaly augusztusban, amikor Árpi öcséddel arra jártunk, megnéztük a hajdani birtokot. Majdnem sírva fakadtam, olyan elhanyagolt állapotban volt. A háznak már nem sok kell és összedől. A konyhának szintén beszakadt a teteje. A cserép egy részét ellopták. A kecskeólnak csak a kőfalai állnak. A partoldalba épített disznóól bedőlt, ma már senki sem tudná megállapítani, milyen célokat szolgált régen.

Szóval, szomorúan kellett megállapítanom, hogy a szülői ház története véget ért. Másként történt volna minden, ha apátok 1979-ben, a nagypapa halála után nem olyan ellenséges, s azon van, hogy tartsuk meg a birtokot. Így mi is el tudtuk volna adni! De hát, tudod, ő sosem szerette a tóti hegyet, mindig csak itt, a bakonyi szülőfalujában érezte jól magát. Itt született, itt nevelkedett, itt is akar meghalni, mondogatta sokszor. Akkor is, mikor arról volt szó a hatvanas évek végén, hogy jó lenne letelepedni Veszprémben, ahol még olcsóbban hozzá lehetett jutni családi háznak való telekhez. Ez az akarata tökéletesen megvalósult, mert most már ott fekszik ő is ősei mellett a temetőben. Én pedig ittmaradtam magamra a családi házban.

Ha most visszagondolok, milyen nehezen éltünk a hegyen a háború előtt, alatt és után, kicsit haragszom nagyapádra. Miért is nem költöztünk be a faluba? Hiszen

kaptunk házhelyet a földreform során, csak nem építettük be. Persze, az nem is lett volna olyan könnyű, mert a világháború után nagy szegénység volt erre felé.

Bennem, ki gyerek voltam ekkor, csak a szép emlékek jönnek elő inkább. Mert nagy élet volt a hegyen. Sok család elszórtan élt ugyan, de összejárrogattak. Tárogató szólt csendes estéken, a szomszédok dolog végeztével felkeresték egymást, nyáron pedig jöttek a pesti rokonok.

Szinte észrevétlenül, az ötvenes években kezdtek elszivárogni a hegyről az emberek. Az öregek kihaltak, a fiatalok, akik tanultak, már nem költöztek vissza. Maradtak Pesten, Tapolcán vagy valamelyik közeli faluban.

Talán nem szerencsés korban születtem. Ha nem itt nővök fel, ki tudja, talán orvos is lehettem volna vagy tanítónő. De csak hat elemit végeztem. Naponta 3 kilométert gyalogoltam, míg beértem az iskolába. Az őszi-téli napokon, ha egyáltalán el lehetett indulni, apám szokott elkísérni. Jó időben biciklivel indultunk el, nagyon korán. Ő letett a keresztanyáméknál, s ment tovább a bányába. Szegények voltunk, de az öcsémet azért taníttatták. Kőműves lett belőle, de letette a traktorosvizsgát is. Egy évet még a gimnáziumba is járt, kitűnő tanuló volt, de abba kellett hagynia, mert kellett a keresete.

Én 1952-ben kerültem az arácsi szőlészeti szakiskolába, ahol elvégeztem egy brigádfőnöki tanfolyamot, mert azt mondták, hogy „népi demokráciánknak szüksége van a mezőgazdaságban is a szakértő munkáskezerekre”. A Badacsonyi Állami Gazdaság Riza-pusztai üzemegységében helyezkedtem el. Innen kerültem el apátok szülőfalujába. A többit már te is tudod.

Ha a ház és környéke elpusztult is, él még az emlékezetben minden. És talán újjáéled egyszer valóságosan is. Mikor ott jártunk, a Némethéktől hallottam, hogy a hegybirtokosok nemrég aszfaltos utat építettek, felvezették a villanyt, egészen a legfelső telkekig. Az utolsó villanyoszlop a szülői ház előtti akácospálán áll. Onnan tovább már nem vezet út.

A régi fényképek, melyekből küldök egy párat, felidézhetik az elsüllyedt múltat. Mutasd majd meg a gyerekeidnek is!

Mindnyájatokat csókol szerető anyád,

Ilus mama

Pénzesgyőr, 1993. március 29.

Horváthné Molnár Terézia

Amikor Vaszaron szól a harang

A hajnali harangszó felkelésre készítet: giling-galang, térj be hozzánk jóság, szívünknek, lelkünknek békesség, orvosság. A vasárnapi harangszó szentmisére hív. Ha napközben harangoznak, tudjuk, hogy valaki meghalt a faluban.

Gyermekkoromban, amikor nyáron arattunk, én voltam a kötélfeszítő. A nagy tikkasztó hőségben éhes is, szomjas is voltam: csodálatos hangja volt a déli harangszónak, mert jelezte, hogy mindjárt itt lesz a finom ebéd. Édesanyám alakja feltűnt a poros dűlőúton kosárral a fején, amiben hozta az aratóknak az ebédet. Ha vihar közeledett, dörgött, villámlott, a felhők elé harangoztak. Ha valahol tűz ütött ki, kongattak és az emberek vödörrel siettek segíteni.

Szilveszter éjszakáján a telihold beragyogta a házakat, az árnyéka olyan volt, mintha híd kötötte volna össze őket. Fiatal szerelmesekként együtt hallgattuk, amint éjfélkor megszólal a harang, jelezve az új esztendő. Egymásra néztünk, mint összenéző csillagok. Kívántuk, hogy jók és boldogok legyünk.

Házasságkötésünkkor, amikor a templomhoz értünk, megszólalt a harang, zengett-zúgott boldogan a giling-galang, és két sorsot összekötött Isten a vaszari templomban.

Legszomorúbban 1989 februárjában szólt a harang, édesanyámért.

Este, munkából hazafelé menet, ha gondok gyötörtek, és megkondukt az „est-harang” csengése-bongása, bezúgta a dombot, a völgyet, és az Isten megölelte az embert.

Nagy Franciska

Tél volt

Tél volt. Enyhe tél. Zord időben az emberek napfényért, napsütésben hóért kiáltottak. Kevesen értették a tél másik oldalát. Változó megjelenésével rátelepedett az emberre.

Szeretem a telet. Kisgyerekként mindig nagy hóért imádkoztam, s ha reggelre belepte a tájat, csodálattal bámultam hosszú percekig. Most már a saját házam ablakán nézem, de hiányzik valami. Talán a társaság, talán a gyermeki lelkesedés, nem tudom. Ez nem ugyanaz a tél.

Az életben kell valami, ami előrehajt minket. Egy cél, ami értelmet ad a reggeli felkelésnek. Hiányzik a tűz, de még a parázs is. Céltalanul bolyongok horizontomon, mely így egyszerre csapda és a lehetőségek földje. Felkelek, monoton órák, napok, hetek. Lefekszem. Örökké tartó, végeláthatatlan álomnak tűnik ez. Lehet, hogy ez a sorsom, hogy mindennap létezésem értelmét keressem, és talpra álljak. Hiszen erre tanítanak minket a szüleink. Küzdeni, majd az esésből felállni. De mi van, ha nincs eröm küzdeni? Mi van, ha én a földön akarok maradni? Ismét hatalmába keríti a végtelen álom. Egy óra egy fehér tér közepén, melynek mutatói csak percenként moccannak kicsit. Csak az óra kattogását hallom. Vajon mi lehet ez? A végtelenben egy óra. De hát a természet is ilyen. Tél, tavasz, nyár, ősz. Ez az állandó körforgás. Telik az idő. Hull a hó, majd elolvad. Hull és olvad... Az álmodozásból egy jégvirág ébreszt fel. Ő is elolvad majd tökéletes külleme ellenére, mégis megjelenik és ragyog, míg módjában áll. Ez az. Az idő múlni fog, mégis örök. Mi viszont biztosan elmúlunk. Választhatunk, hogy álmodunk vagy jégvirágként élünk. Én döntöttem. Felkapom a kabátom, sapkám, és gyerekként ugrok bele a hóba. Azzal a cézzal, hogy túléljem a mai napot. Holnap pedig a holnapit.

Nyikolaj Karamzin

Egy orosz utazó levelei (1789–1790)

Königsberg, 1789. június 19.

Tegnap ebéd után a híres Kantnál jártam, a mélyen gondolkozó, finom érzékű metafizikusnál, aki cáfolja Malebranche-t, Leibnizet, Hume-ot és Bonnetet is. Kantot a júdeai Szókratész, az elhunyt Mendelssohn másként nem nevezte, mint der alles zermalmende Kant, vagyis a mindent szétzúzó Kant. Nem volt hozzá ajánlólevelem, de a bátorság nem ismer határokat – és kinyílt előttem a dolgozó-szobája ajtaja. Egy kicsi, sovány, rendkívül fehér hajú és finom öregember fogadott. Első szavaim ezek voltak: „Orosz nemes vagyok, szeretem a nagy férfiakat, és szeretném tiszteletemet tenni Kantnál.” Azonnal hellyel kínált, és azt mondta: „Olyat írtam, ami nem nyerheti el mindenki tetszését; nem mindenki szereti a metafizikai finomságokat.” Vagy fél órát beszélgettünk különböző dolgokról: utazásokról, Kínáról, új földrészek felfedezéséről. Történelmi és földrajzi ismereteit csak csodálni lehetett, amelyek közül, nekem úgy tűnt, akár egy is, teletömhetné az emberi emlékezet bugyrait; de számára ez, ahogy a németek mondják, mellékes dolog. Aztán, nem minden átmenet nélkül a beszélgetést az emberi természetre és erkölcsre tereltem; és az elmélkedéseiből a következőket tudtam megjegyezni.

„A tevékenység határoz meg bennünket. Az ember soha nem lehet tökéletesen elégedett azzal, amit birtokol, és mindig a szerzésre törekszik. A halál azon az úton talál bennünket, ami valami olyanhoz vezet, amit birtokolni szeretnénk. Adjanak meg az embernek mindent, amit csak kíván, de ő abban a percben úgy érzi, hogy ez a minden nem minden. Mivel nem látjuk itteni életünk törekvéseinek célját vagy végét, olyan jövőt képzelünk el, ahol a dolgoknak meg kell oldódniuk. Ez a gondolat már azért is kellemesebb az ember számára, mivel itt nincs semmi arányosság az örömök és bánatok, a gyönyör és szenvedés között. Azzal vigasztalom magam, hogy már hatvanéves vagyok, és hamarosan elérkezik életem vége, mert remélem, hogy egy másikba, egy jobb életbe léphetek. Ha azokra az élvezetekre gondolok, melyekben az életem során részem volt, nem érzek gyönyörűséget, de ha azokat az eseteket idézem fel, amikor a szívemben lakozó erkölcsi törvénnyel összhangban cselekedtem, örülök. Az erkölcsi törvényről beszélek: nevezük ezt lelkiismeretnek, a jó és a rossz érzésének, mert ezek léteznek. Ha hazudtam, és bár senki sem tud hazugságomról, én mégis szégyeltem magam. – Amikor az eljövendő életről beszélünk, a valószínűség nem nyilvánvalóság; de, miután mindent mérlegre tettünk, az értelem azt parancsolja, hogy higgyünk benne. De mi is lenne velünk, ha, úgymond, a saját szemünkkel látnánk eljövendő életünket? Ha nagyon beleélnénk magunkat, már nem tudnánk a jelenlegi életünkkel foglalkoz-

ni, és állandó kínlásban lenne részünk; ellenkező esetben pedig nem találnánk vigaszt itteni életünk bánataiban: talán ott jobb lesz! – De, a mi meghatározásunkról, a jövővéletről beszélve stb., definíciókkal feltételezzük az Örökkévaló Alkotó elme létét, minden valami célból létezik, és minden jó az alkotótól ered. Mi? Hogyan? De itt a legnagyobb bölcs is beismeri a tudatlanságát. Az értelem itt kioltja a világitó fáklyáját, és mi sötétségben maradunk; egyedül a fantázia szárnyal ebben a sötétségben, és teremti meg az irreális dolgot is.” Két munkájának a címét írta fel nekem, melyeket nem olvastam: *A gyakorlati ész kritikája* és *Az erkölcsök metafizikája* – keze írását szent emlékként fogom őrizni.

Miután beírta nevemet a jegyzetfüzetébe, azt kívánta, hogy oldódjon meg minden kételyem; azután elváltunk.

Íme hát, barátaim, ez a rövid leírása annak a számomra rendkívül érdekes beszélgetésnek, amely körülbelül három óra hosszat tartott. – Kant gyorsan beszél, túlságosan halkán és homályosan; ezért aztán minden hallóidegem megfeszítésével kellett rá figyelnem. A háza kicsi, és a berendezése is egyszerű. Minden egyszerű, a... metafizikáján kívül.

Eglisau, 1789. augusztus 14.

Tegnap reggel nyolckor indultunk el B*-vel Zürichből. Eleinte elég fürgén haladtam, de erőm hamarosan kezdett elhagyni – fényesen sütött a nap – a hőség egyre fokozódott –, és végül, amikor vagy két mérföldet megtettünk, a fáradtságtól az út menti fűre rogytam, B*-m nagy bosszúságára, aki mielőbb szeretett volna a rajnai vízeséshez érni. A fogadóból vizet és bort hoztak, ezektől erőre kaptam, és egy óra múlva ismét útnak eredtünk. De Schaffhausenig még vagy háromszor megálltam pihenni. Végül, este hét órakor meghallottuk a Rajna zúgását. Megszaporáztuk lépteinket, a magas part szélére mentünk, és megláttuk a vízesést. Talán azt gondolják, hogy erre a látványra felkiáltottunk, elámultunk, fellelkesültünk. Nem, barátaim! Nagyon csendesén és komolyan álldogáltunk, vagy öt percig egy szót sem szoltunk, és még egymásra nézni sem mertünk. Végül vettem a bátorságot, s megkérdeztem a társamtól, mit gondol erről a jelenségről. „Úgy gondolom – felelte B* –, túlságosan is feldicsérik az utazók.” – „Egyet gondolunk – mondtam –, a kövekről habosan és nagy robajjal lezúduló folyót természetesen érdemes megnézni, de azért hol van az a dübörgő, szörnyűséges vízesés, amely reszketéssel tölti el az emberi szívet?” – Így beszélgettünk egymással, és attól félve, hogy Schaffhausenben bezárják a kapukat, a következő napra halasztottuk a közeli vízesés megtekintését. Alig tudtam magam elvonszolni a városig: annyira elfáradtak a lábaim! Egyenesen a *Korona* fogadóba mentünk, ahol rendszerint megszállnak az utazók, és ahol, függetlenül attól, hogy gyalogosan voltunk, és tetőtől talpig porosak lettünk, nagyon udvariasan fogadtak bennünket. Ez a fogadó Svájc egyik

legjobbjának számít, és több mint két évszázada működik. Montaigne megemlékezik róla útleírásában, még hozzá nagyon dicsérően. Ő 1581-ben járt Schaffhausenben... Másnap reggel, vagyis ma Miller kandidátusnál jártam, a *Philosophische Aufsätze* című, nagyon jól fogadtatott könyv szerzőjénél és Hauptnál, a gazdag kereskedőnél, akikhez Lavater ajánlóleveleket adott. Mindketten nagyon kedvesen fogadtak, és mindketten azon csodálkoztak, hogy a Rajnai vízesés nem gyakorolt rám nagy hatást. Amikor azonban megtudták, hogy a hegyről, Zürich felől láttam, már nem csodálkoztak, és biztosítottak, hogy okvetlenül meg fogom változtatni a véleményemet, ha megnézem a túloldalról és közléről. ... Ebéd után bérelt kocsival a vízeséshez mentünk, amely a várostól kétversztányira van... Most pedig, barátaim, képzeljenek el egy nagy folyót, amely haladása közben leküzd minden, óriási kövekből álló akadályt, iszonyú dühvel száguld, és végül elér a legmagasabb gránit akadályhoz, és mivel nem talál utat magának a szilárd fal alatt, leírhatatlan lármával, bögve zúdul lefelé, és zuhanása közben forrongó fehér habbá változik. A különféle hullámok apró cseppjei, amelyek egyik a másik után példátlan gyorsasággal repülnek lefelé, miriád számra szállnak felfelé, és a szem számára áthatolhatatlan tejfehér, nedves felhőket képeznek. A deszkák, amelyeken álltunk, állandóan remegtek. A vízcseppek egészen eláztattak, szóltanul néztem és hallgattam a lehulló hullámok különféle hangjait: a lelket kábító, bömbölő koncertet! Valóban fenséges! Képzetelemben megelevenítettem a hideg őserőt, érzékelést és hangot adtam neki, és ő valami kifejezhetetlen dologról beszélt nekem! Gyönyörködtem, és kész voltam térden állva bocsánatot kérni a Rajnától, amiért tegnap olyan tiszteletlenül beszéltem a vízesésről. Több mint egy órát álltunk ebben a galériában, de ez az idő egy percnek tűnt számomra. Amikor ismét átkeltünk a Rajnán, számtalan szivárványt láttunk, melyeket a napsugarak hoztak létre a vízcseppekben, és az nagyszerű, csodálatos volt.

Ermenonville, 1790

Rousseau 1778. május 20-án költözött át Ermenonville-be, és július 2-án meghalt, tehát csak rövid ideig élvezhette az itteni csendes magányt; csak annyi ideje volt, hogy kedvességével, nyájasságával elnyerje az ermenonville-i lakosok szeretetét, akik mind a mai napig nem tudnak könnyek nélkül beszélni róla. A világ, az irodalom, a hírnév – minden terhére lett; csak a természethez húzott a szíve, mindvégig arra reagált érzékenyen. Jean-Jacques Ermenonville-ben nem fogott tolat. A szegényeknek alamizsnát osztott. Legnagyobb élvezetet a sétákban lelt, a földművesekkel folytatott baráti beszélgetésekben és a gyerekekkel való ártatlan játékokban. Halála előtt egy nappal még elment füvet gyűjteni; július 2-án, reggel 7 órakor hirtelen gyengeséget érzett és szédülést, Teresájával kinyitatta az ablakot, a rétre pillantott, és azt mondta: „Comme la Nature est belle!” (Milyen

szép a természet!) – és örökre becsukta szemeit... Ritka, mint ember, egyedülálló szerző, lobbanékony, szenvedélyes a stílusa is, tévedéseiben is meggyőző, kedves a gyengeségeiben! Öregkoráig gyermeki szíve maradt! Szeretettel teli mizantróp volt! Jelleméből következően balszerencsés az emberek között és lelki finomságánál fogva irigylésre méltóan boldog a természet ölén, a láthatatlan istenség jelenlétében, amikor isten kegyelmét és a teremtés szépségeit érezte! Hamvait egy szép kis szigeten őrzik, île des peupliers, amelyet magas nyárfák árnyékolnak. Át kell menni a szigetre – és Jean-Jacques-ról Kharon mesél; elmondja, hogy az ermenonville-i borbély megvásárolta a sétabotját, és azután 100 écu-ért sem akarta eladni; a molnár felesége senkinek sem engedi meg, hogy arra a székre üljön, amelyen Rousseau üldögélt a malom mellett, és nézte a tajtékos vizet; az iskola-mester két tollát őrzik; Rousseau mindig elgondolkozva, egyenetlen léptekkel járt, de mindenkit kedvesen üdvözölt. ... Az emlékmű régi áldozati oltárra emlékeztet; az egyik oldalra ez van felírva: „Ici repose l' homme de la Nature et de la vérité” – „Itt nyugszik az igazság és a természet embere”; a másik oldalon pedig anyjokkal játszó gyerekeket látni, az anya az Emil-t tartja a kezében; fent Jean-Jacques jelmondata: „Vitam impendere vero” – „az életet az igazságnak szentelni”.

Horváth Iván fordítása

Iványi Tibor

„Hé, paraszt!... Hé, cseléd!”*

(Részlet)

Mottó:

„– Kik vattok?

– Hát tik mek kik vattok?”

„Annyid dúgosztunk, mind a marha dereka...”

Ha Arany János *Toldijának* nádora a mi vidékünkön, a Bakonyalján valamelyik uradalom cselédjét találta volna így szólítani: „Hé, paraszt!” – talán nem túlzás azt feltételezni, hogy a megszólított nem annyira „füstölgött”, hanem inkább örült volna magában, nem ám, mint a tényleg nem paraszt, hanem csak a „rókalelkű” bátyja által paraszti sorban tartott, valójában született nemes Toldi Miklós.

„Hé, cseléd!” – így már inkább fájt volna a megszólítás, mert ez igaz lett volna ugyan, de azért mégse szerették ezt a szegény cselédek mástól hallani...

Paraszt, zsellér, summás, napszámos, cseléd kívülről-felülről nézve talán édes mindegy, pedig óriási különbségek vannak közöttük... De a két végletesen különböző közösségen, a falusi parasztságon és az uradalmi cselédségen belül is elképesztő különbségek voltak. Elég, ha csak néhány példát veszünk a parasztságon belül: mondjuk a nagygazdák, zsírosparasztok, „kulákok” egyrészről – a szegény-parasztok, nadrágszíjparcellás zsellérsorsúak másrészről. A puszták, majorok, uradalmak népének is létezett egyrészről az uraság felől nézve egyformán cselédnek tekintett (vagyis alkalmazott, kiszolgáltatott: lásd Fekete István, az egykori uradalmi főintéző műveit!) gazdák, ispánok, intézők, főintézők, akik a „tényleges” cselédek felől nézve természetesen „urak” – másrészről ott voltak az uradalmak „páriái”: a gyalogmunkások, ellető kanászok. Benne is vagyunk a téma sűrűjében...

Nem könnyű eligazodnunk a falusi, majori, tanyai („tanyasi”?) – szóval paraszti(?) élet bonyolult világában.

* Ajánlom szerény dolgozatomat áldott emlékü béres-kosárfonó Öregapámnak s lovász-kocsis-gazdász vejének, az én drága jó Apámnak – továbbá azoknak a tiszteletreméltó, derék népművészeknek, képzőművészeknek, zenészeknek, táncosoknak, akik évről évre összegyűlnek sokunk végtelen örömére a Budai Várban a „Mesterségek ünnepén”. (Régi magyar mesterségek – családneveink tükrében: az Oktatási és Kulturális Minisztérium és az Anyanyelvpolók Szövetsége 2009. évi közös anyanyelvi pályázata.)

A magam eddigi életében is jó fél évszázados visszatekintést kell elvégezmem, hát még, ha az Öregapám, Apám életútját vizsgáljuk...

Kezdjük az Öregapámmal: az Anyám apja, Fodor Ferenc 1895-ben született, Bakonytamásiban, tehát faluban, ami valami paraszti háttérrel feltételez. Voltak még ott rokonok, akik falusi parasztok maradtak (A családi legendárium szerint – állítólag – a falu szülötte híres író, Tatay Sándor családja is rokon szegről-végről). Öregapám szintén Ferenc nevű apja, aki ugyan falusi lányt, szóval parasztlányt vett el (Farkas Juliannát, Csótról) – úgy látta, biztosabb kenyere lesz neki és a családjának, ha elszegődnek valami jó uradalomba, ahol ne adj’ Isten, még tehéntartást is enged az uraság! S lón! Lehet, hogy igaza volt? Bizony, meglehet, mert nemcsak Bakonytamásin, hanem más falvakban is ínséges idők járhattak azokra a szegényparasztoakra, akik már alig tudtak földet, telket, szóval megélhetést juttatni a gyerekeiknek. Az öreg Fodor, vagyis a Dédöregapám jó eséllyel indult „akarmellik” uradalomban, mert végül is négy derék fiút adott neki és kardos (de még milyen kardos, a neve is mutatja: Farkas Julianna) feleségének a teremtő. Volt egy leány is, de az szegény fiatalon elhalálozott tifuszban. Szóval az öreg Fodor Ferenc többnyire hol urasági, hol meg ellető kanász szokott lenni az uradalmakban, ott, ahova éppen elszegődött. Tudott azonban még valamit, de nagyon: már-már mesteri, sőt, művészi (?) – fokon kosarat, szakajtót, zsomport, burittót, „kerített”, söprűt kötni, fonni, sodorni, pödörni vesszőből, szalmából, csuhéból – szinte bármiből, bármit. Legidősebb fia, Ferkó Öregapám követte az apjukat úgy a kanázmesterségben, mint a kosárfonásban. Az előbbit, a kanászságot aztán idővel felváltotta a jóval „előkelőbb” mesterséggel, a béreességgel – de a kosárfonástól nem tágított élete végéig.

Nem nehéz megérteni, miért is váltott át az ifjabb Fodor Ferenc apja kanászi mesterségéből a béreességbe. Elég, ha tudjuk azt a rangsort, ami íratlan törvény a háziállatok között, ennél fogva a velük foglalkozó emberek között is. Az igazi kenyérkereső foglalkozás természetesen az öreg Fodornál a kanászság volt, mint a hogy a fiánál meg a béreesség lesz majd később. Miért? Mert egyikük és másikuk esetében is csak a maradék idejükben köthettek-fonhattak. Kosarat, söprűt, bármi egyebet, még ha mégannyira szerették is ezt a mesterséget.

Fodor Öregapám az uradalom béreseként járta a határt, ismert minden „düllöt”, árkot, bokrot, erdőt, ligettest, bozótost, vizenyős, „vesszőtermő heleket”, akár a tenyerít... „Fejhajtó ember vót”, már csak ezért is „megböcsütik”, „mer nem vót ám pecsovics”, nem járatta a száját fölöslegesen – de hát ellenségei se igen „vótak”. Na meg aztán fonta ő a kosarat az uradalomnak is, nemcsak a béreseknek („bíreseknek”), de a „fejögulásoknak” is.

Kanász–béres–kosárfonó Öregapámról mesél a lánya („lénya”), az én Drága Jó Idesanyám: „Vót kítű tanúnyi nekíjje, mer a zapytok, avvó tám a zigazi kosárfonyó,

a zöreg Fodorferkó, a mi Őregapánk! Uristee, micsoda kosarakat tudotta fonni, Ides Jó Istenem... Asz megniszhette akarki is... A zurak is mind, a zintíző ur, demég a zuraság is rendűt tülö mindenféle díszes kosarakat, ajje... Mesétik, hogy Idesapám annakidejin együtt szógát a gici gróffaa, Jankovics-Bésáa Elemérree, még a zesó háboruba, asztáa gyüttek haza szabaccságra, ugye persze a grófur avvalami tisztféle vótt, Idesapánk, szegí meg eccerü baka...Vasárnap reggee a gici kápónábú gyüvet még tisztelektek is egymásnak. Szóvaa, Idesapánk aptya, a Zöregapánk enneka gici grófnak is fonyogatta a szebnészebb kosarakat...Ajis lehet, hogy Idesapánk akkó kapo tigazán kedveta kosárfonyásra, amikó láttá, hogy a szegíi eccerü kanász Aptyok gyönyörü kosarai még a kínyesfínyes gerófoknak is teccenek...

Hunszokott Idesapánk kosarat fonni? Hun, hát téllenna konyhába, nyárommega zudvaronna favágító környíkin. Ha a konyhába kötöttö a kosarat, zsomport, söprüt, televóta zegisz konyha, alig fértünkee, de azér csakkibírta a zember gyereke, merazé nemvóta zojjanrossz. Annaka vesszőnek ojjanjó szagavótt, Istenem, még mostis érzema zóromba. Aztámmeg szegíny Idesapánk mindig danulászott közbe, megasztá főleg fütyüriszett, meg eemeségette, hogy a muszkakozákok hogyan próbáták agyonszurnyi a hosszi pikájukkaa a szegíi magyar huszárokat... Nadehála a Jóistennek, a mi huszárgyainkaccse köllöttám fíttényi, me azokcsak egyget pördütek- ordútak, asztáa mi lovaink röktőö eeharapták a muszka lúnaka torkát, a huszármeg ódaavást kerúta muszkának. Asztáa egybűü elintísztee.

Szóvaa, Idesapánk máá gyerekkorátú tanúhatta a zapttyoktú a kosárfonyást, söprükötíst, ezérasztáa, szegíi minket, a lejányajitis noszogatott, hot tanújukmeg mi is... De jába, mer nekünk nemigen feslett valamér se a kosárfonyás, se a söprükötís..."

Nem bizony, nem „feslett”, de nemcsak a lányainak nem, hanem még az unokáinak sem „feslett” a kosárfonás. Még nekem se, sajnos, de most már hiába bánom. Pedig „szegíi” Őregapám milyen szépen magyarázta a kosárfonás titkait: „Ides gyerekem, eccerü a kosárfonyás mind a pofon, mer csak foksz két erös vesszőt, ugye, aztán az egyiket bicskávaa bevágod a közepin, asztánn maj azonna likon áddugod a másik vesszőt. Lesz belüllök ekkereszt, ládde, má meg is csinýátam, ninde! Csak arra kő vigyázni az ember gyerekinek, hogy enne messe a kezit. Mer a vessző, abbizon mutattya maga-magát, mit is kő vele csinányi. Vesszőt meg talányi mindenfelé, amere csak jár-kél az ember. De jó vessző köll ám a jó kosárho, meg be is köll ám aszt íkerókor ásztatnyi, hogy eene törgyön, ha dúgozik vele a zember.” Édes jó Istenem, szegény Őregapám milyen egyszerűen, világosan magyarázott: Ott van mindjárt a kosárfonás gyönyörü szimbóluma, a kereszt. Ugye milyen egyszerű? Az ember csinál egy keresztet vesszőből, és körbefonja. Amúgy meg tényleg igaz, hogy Őregapám valóban nem használt túl sok szerszámot, s

azokat a vágó-szűrő eszközöket többnyire a nadrág- vagy „dómáá” zsebeiben tartotta. Ahol persze mindig ott volt Öregapám csodafegyvere: a csúzli, amivel minden létező állatra lehetett vadászni. Ez már afféle „rabsicc” volt, amit még gyerekkorában tanult meg.

Mit jelent nekem ma a vesszőfonás, egyáltalán bármifajta összefonó nyaláb: az egymásba simuló, sikló, ölelkező vesszők „tyúkanyó kend” fészekmelege, „Morzsa kutyám” kutyaólemege, Philemon és Baucisz síron túl is tartó örök hűsége, Mózes kosara, a bőség kosara, egy kosár tojás, egy zsonpor pirostojás, krumpliskosár, abrakoskosár, fáskosár, kenyereskosár, szakajtókosár, ruháskosár...

A béres-kosárfonó, de inkább a kosárfonó-béres Öregapám, illetve a lovász-kocsis-gazdász Apám teljesen különböző típusú emberek voltak. Az Öregapám nagyon egyszerűen megfogalmazta, hogy miért lett Ő inkább béres, mint kocsis: „A lovak igen kényesek...” Persze van ebben valami, meg talán abban is, hogy az ökrök is, meg a lovak is szinte kiválasztják a nekik leginkább megfelelő embert. Hajjaj, de még mennyire!

Tompa Mihály: Ősszel – illusztráció

(Bozó Kriszta linómetszete)

Horváth Eszter

A gyönyörű Szív meséi

Szőke, keszekusza hajtincsek kandikálnak ki a pamlagon fekvő, vékony anyaggal takarózó fiú hajából, ki ezekben a percekben az igazak álmát alussza édesdeden, ám a következő pillanatban már a melengető, nyári napsugarak ölelő anyai kezekként nyúlnak pokróca felé, hogy kicsalogassák álmából a fényes formákat, s lassan, mintegy kavargó, szállni nem akaró ködként földerengjen előtte a szoba képe, melyben elaludt.

János fordul egyet a bohókás álomképbe kapaszkodva, morgolódva próbálja elhessegetni a napot, de hiába, a sárga korong csak nem esik le az égről, mert ő úgy óhajtja. Résnyire nyitva a szemét hamarosan behatol a körülötte lévő világ a tudatába, és két öblös, háborodottan csengő férfihang üti meg a fülét.

– Flottaépítés?! Ezt a britek egyenes kihívásként fogják elkönyvelni! – A nagypapa nyugodt, kedveskedő hangja most fenyegetőnek és haragosnak tűnt. Mellette a helyi lap mindenese és egyben jó barátja, Liliomlakatosi úr fészkelődött.

– Pont ez a baj, tudja a brit gazdaság alapjai a gyarmatok – sóhajtott – Vilmos császár jobban tenné, ha másban keresné a gazdagságot.

– De hát mi egyébben? Mással aligha tudná forradalmasítani az országot, mit ismernének el még ezen kívül a nagyhatalmak?

Politika. Már megint csak a politika. János azt hitte, ha végre kiszabadul a városból, és a nyarat nagyszüleinél tölti itt, vidéken, akkor már nem fogják őt elérni a hónapok óta keringő nyugtalanító hírek. Úgy látszik tévedett. Hisz minden egyes reggel mást sem hall, csak hogy Liliomlakatosi betoppan valami újabb érthetetlen királyi döntéssel.

Másnap, és harmadnap sem volt másképp. Az újságíró úr csak úgy futott a házhoz kora reggel, előadva az ajtót nyitó Nagyanyónak mindig ugyanazt a monológot.

– Jaj, kedves, képzelje, ismét a... – kezdte volna, de János nagyanyja a sokadszori alkalommal már rá se hederített, csak kitárta az ajtót, és sóhajtva válaszolta:

– Mindjárt főzök magának is egy csésze kávé, menjen csak, a férjem ott ül az asztalnál a reggelivel.

– Köszönöm, kedves, köszönöm – lihegte Liliomlakatosi, és már ott trappolt a fényezett mahagóni padlón a konyha felé igyekezve. Zilált külseje a reggelek során nem változott, mindennap ugyanazt a kopott aktatáskát cipelte fontoskodva, hosszú szövetkabátja tépázva lógott csontos vállain, és ugyanazt a förtelmes, kék kockás sálát himbálta a nyakában – amely feltehetően újdonsült neje ügyetlen kézímunkája –, akárcsak a legelső alkalomkor is. Általában fél vagy akár egy órát

is elvitáztak Nagyapóval, attól függött, hogy az uraságnak mennyire volt sietős dolga a munkában.

Viszont a mai harmattól friss reggelben volt valami más. Miután Liliomlakatosi felhőrpintette kávéja maradékát, és egy „Te jó ég, elkésem a szerkesztőségből!” kiáltással kapta kabátját, és sietve távozott, János kiment a konyhába, és szokatlanul lassan kezdte kapirgálni tojásrántottját. Erre Nagyapó fölpillantott az újságból, és gyanakvó tekintettel átvizslatta őt.

– Mi lelt téged, kisszivem? – kérdezte őszinte kíváncsisággal.

– Nem is tudom, Nagyapó. Olyan furcsa ez az egész – motyogott János gondterhelten, és lassan bekapott egy darab rántottát. Az apónak gondolkodnia sem kellett rajta, mit ért ezen unokája, hiszen tudta, hogy ő sem egészen gyerek már, és látja, mi történik körülötte. Egy szemöldökráncolással nyugtázta János kijelentését.

– Igen, az... egészen különös. Én mondom, nem lesz ennek jó vége – rázta meg a fejét zavartan, majd fölállt az asztaltól kettéhajtva az újságot, és elbattyogott a kerthez nyíló hátsó kijáráthoz, hogy munkálkodjék kicsit, míg fel nem forrósodik az idő.

János meglepetten pillogott utána. Azt hitte, ha így felhossa a témát, nagyapja esetleg vele is úgy elbeszélget, mint Liliomlakatosival, de úgy látszott, nem kívánja tovább taglalni az érdekes híreket, pedig a fiút igen-igencsak érdekelt volna már, vajon az ő jó öreg papája tudja-e az okát annak az émelyítő érzésnek, ami elfogta őt, mikor Liliomlakatosi beállított a legfrissebb ügyekkel.

Nagyapó serényen dolgoztatott az ágyások között, de valami csak nem hagyta őt nyugodni. Újra és újra felrémlt előtte unokája kíváncsiságtól meggyötört arca, ahogy gondolataiba merülve pislog rá a tojásrántotta mögül.

Visszavitte a fészerbe a kapát. Úgy érezte, ideje Jánosnak felvilágosodnia családja különleges képességéről. Besétált a házba, és lassan felkaptatva a lépcsőkön azon elmélkedett, hogyan is kezdjen bele. Bekopogott az unoka szobájának ajtaján, s választ sem várva lenyomta a kilincset.

– Itt vagy? – kérdezte Nagyapó, mikor az ajtó nyikorogva kitarult a mögötte álló ráncolt szemöldökű Jánossal.

– Kérlek szépen, apó, mondd el, hogy mi van ezzel az egész háborúkezdemenyezéssel? Miért beszél róla a többi falubeli úgy, mintha jó hír lenne, sőt, a férfiak örömmel vonulnának harcolni a semmiért! Hallottam, amiket az újságok cikkei alapján suttognak. Alig várják, hogy kitörjön a harc! – bukott ki a fiúból megrökönyödésében, ahogy maga elé képzelte a pár nappal ezelőtt a piacon látott jeleneget, mikor is néhány férfi vigyorogva ecsetelte egymásnak a háború szépségeit az egyik zöldséges kofa káposztái előtt állva.

Nagyapó elkomorodva sóhajtott, majd intett Jánosnak.

– Gyere! – szólt visszafordulva a küszöbön. – Meg kell neked mutatnom valamit a padláson.

János szó nélkül követte az öreget, mígnem a padlásszoba gyéren megvilágított, poros helyiségében találták magukat. Nagyapó egyenesen egy viharvert láda felé tartott a padlás túlsó végébe, és mikor odaért, lassan letérdelt elé kikattintva annak elrozsdásodott csatjait, és kivett belőle egy őszöregnek látszó, hatalmas, bőrkötéses könyvet. Inge ujjának szélével letörölgette róla a maradék porréteget, és János kezébe nyomta.

– Ez mi? – kérdezte teljesen értetlenül, miközben a kezei közt forgatta a nehéz tárgyat.

– A családod meséskönyve. Úgy is mondhatnánk, A gyönyörű Szív meséi – hunyorított Apó, és letelepedett egy karmazsinvörös szőttesre a háta mögött. János lassan, óvatosan nyitotta ki a mesekönyvet, megsárgult lapjai csak úgy kapkodtak levegő után mikor sorra kerültek, és János azt hitte, olyan régiiek, hogy menten porrá lesznek a napsugártól. A durva, foszló bőr után belesajdult a fiú szeme a gyönyörű látványba, amelyet a cikornyákkal telekanyarított, egységes, ám mégis díszes lapok nyújtottak.

– *Add a mesének a lelkedet, hogy az életet megszépítő szeretettel tudjon visszaköszönni rád* – János hangosan felolvasta a már szinte beégett írást az első lapon – *Szív, 1548.*

Mikor befejezte, elképedve nézett föl nagyapjára.

– Ezt mind a családunk tagjai írták... évszázadokon keresztül, kézzel! De miért?

– Igen és nem. Pontosabban csak egy családtag írhatta a meséket: a Szív. A család szíve, akinek ugyanolyan nyugtalanító érzése támadt az ilyen vészterhes időkben, akárcsak neked. Átok és egyben áldás, hogy a világ dolgait érzésekben foghatjuk fel, és hogy könnyítsünk a lelkünkön, meséket írtunk belőle, leegyszerűsítve a gondolatainkat az emberek számára. Az első Szív, mint látod 1548-ban kezdte „pályafutását”.

– Ő ki volt? – János furcsállta nagyapja szavait, és kételkedett bennük, de egyben érdekelte a történetük. Ráadásul be kellett vallania saját magának is, hogy nem tud jobb magyarázatot arra, hogy miért ostromolják őt mostanában nyomasztó dolgok.

– Se több, se kevesebb, mint aki kitalálta, hogyan fordíthatnánk jó dolgokra a tehetségünket. Viszont még a nevét sem tudjuk, mindenhol csak „a Szívként” van följegyezve.

– Mondd, minden rokonunknak meg van ez a... képessége?

– Némelyeknek. Jobbára, akik közvetlen leszármazottjai Szívnek.

– Azaz neked és nekem.

– Ahogy mondd.

– Te írtál már bele? – Nagyapó elmosolyodott, és ezt János egyértelmű igennek vette, úgyhogy a legutolsó oldalra lapozott, ahol betűket látott, ott megpillantotta

az apó kissé göcsörtös, ámbár folyamatos és szép írását. Az azon a lapon talált mese két nyúlról szólt. Az egyik gögös volt, a tusrajzból láthatóan önfejű is kisé. A másik gyenge, de mégis büszke, ezen kívül okos, ezáltal valamilyen szinten a másik állat fölé emelkedett. Mégse tudta őt legyőzni, nem volt hozzá elég, s a gögös nyúlhoz egy szürke, vicsorgó farkas társult a versenyben, hogy bíraskodjék.

Mialatt János komótosan elolvasta Apó állatmeséjét, ő fölé hajolt, és beszélni kezdett.

– Fiatal koromban írtam, '48-49 táján.

– Akkor már mindent értek – mormogta János, aztán Nagyapó fölállt, és kiment a szobából, magára hagyva őt a könyvvel. János egyre jobban elmélyült benne, kezdett a lelke megnyugodni, ahogy ősei írásait olvasta, bár ő még nem tudta megfogalmazni a benne felgyülemelő hatások tömkelegét.

Teltek-múltak a napok, és hol a kertben egy teánál, ha esett, akkor pedig a padlásfölgjáró sarkában ülve mesélt neki a nagyapja, néha elmés igazságokat rejtő történeteket, néha pedig vicces, könnyed meséket a családjuk életéből. Jánost pedig lassan kezdte beszippantani a falu szélén álló nagyanyai ház valóságosan varázslatos világa. Úgy érezte, mesélés közben megáll az idő, a porszem nem ér le a földre a padlás ablakán bevilágító napfényben, a nyár soha nem múlik el, mert minden, ami itt van, csak az számít. Egészen beleszédült az új életfelfogásba.

Azonban valamivel ki kellett, hogy zökkenjen mámoros bódulatából, s ez az esemény, amivel ez megtörtént, talán még nagyobb mélységekbe taszította őt.

A fokozat ott kezdődött, amikor egy nap ismét berontott Liliomlakatosi nagy hévvel.

– Jaj, Istenem, Pest, a szerbek, Ferdinánd... – dadogta szűnni nem akaró lihegéssel. Mint egy csésze nyugtató tea után kiderült, az úr a fővárosból jött, ahol újságírói gyűjtést végzett a cikkeihez, márpedig izgatottságából ítélve olyan vezércikket kanyaríthatott, hogy csak úgy porzottak tőle az újsága hasábjai. És így is volt! Ugyanis tizenöt percnyi „jaj, drága Istenem!” ismételtetése után sikerült kinyögnie, hogy a Ferenc Ferdinánd ellen elkövetett szerbiai merénylet miatt Pesten is kitértek a szerb ellenes zavargások.

Annyira meg volt hatódva, hogy tálcán kínálta neki a sors a munkát, hogy el is felejtette ezen események valódi jelentőségét. János balsejtelve pedig csak nőttön-nőtt, a gyomrában hatalmas úrt érzett, mintha csak kiszívták volna szervét a helyéről. Kavarogtak a gondolatai, olyan érzéssel, mint mikor vihar előtt a súlyos, szürke ég nehezedik a világra, tüdejét egyre összenyomva, egészségtelen, sápadt arccal, és úgy émelygett, hogy szinte minden füledt nyári éjjel beleájult ágyába. Tudta, ha hamarosan nem töri meg valami ezt az óriási feszültséget benne, tényleg ágyhoz fog kötődni miatta, belebetegedve a családi titokba.

Július huszonnyolcadikán már ki sem bírt kelni a paplan alól. Ahány fajta kórt

csak ismert, mindaz kínozta, ő pedig dagadt, lilásfekete táskákkal a szeme alatt, sápadtan, akárcsak dunyhája, törte fejét, mit lehetne tenni.

Falubeli pajtásai is lassanként meglátogatták őt az ágyban töltött idő alatt. Délután Zsolt dugta be fekete üstökét ajtaján, kezében egy kosár frissen szedett cseresznyével.

– Nyúzott vagy – jelentette ki, és bekapott egy szem gyümölcsöt, odanyújtva a fonott kosarat Jánosnak. Ő is vett belőle, és szopogatás közben megvonta a vállát.

– Nemsokára elmúlik. Különben is, még mielőtt visszamegyek a városba, meg kell, hogy verjelek fociban! – vigyorgott rá, egy pillanatra talán el is feledve a játékoson kívüli történéseket. Azon gondolkodott, milyen jó is, hogy ennyi cimborája lehet itt vidéken, ahol annyira jó kora hajnalban velük taposni a harmatos fűvet, és este a csillagos ég alatt aludni a kertben. Képzletben már egy idillibb helyzetben élte magát, bár közben észre sem vette, hogy nagyapja még ma nem jött be hozzá megnézni őt.

Ránézett a sufnin fekvő *A gyönyörű Szív meséire*. Mosolyogva ismételten a kezébe vette, megsimogatta bőrkötését, játszott a fedelével, akárha először lenne a kezei közt. Akkor csapódott a bejárati ajtó, és hallotta a sietős lépteket, ahogy megiramodnak a szobájához, Apó zihálásával együtt.

– Nagyapó, képzeld, Zsolt hozott... – fogott volna a mesélésbe, de az apó holt-sápadt arccal, komoran közbevágott, alig-alig formálva a szavakat remegő ajkai-val, az éjjeliszekrénybe kapaszkodva.

– Hadat üzentünk Szerbiának – mondta elfúló hangon. És akkor hirtelen János érezte, tudta, mit kell tennie. Beleremegett minden zsigere az ösztönbe, ahogy az ágyon szétterült könyv után nyúlt, határozottan kinyitotta az utolsó üres oldalon, sietősen kivéve az éjjeliszekrény fiókjából a tollat meg a tintát, és maga sem tudta, hogyan, de fölírta az újabb fejezetcímet. *Kisszívem...* – emlékezett nagyszülei megszólítására.

A Kisszív meséi – körmölte nagy cirkalmasan, és elöntötte valami hihetetlen erő és ihlet, elmúlt az émelegés, tisztán süttött be a nap fénye elméjébe.

Csukárdi Tibor

Ott lakom én

Bakony alján, hol fényes út kanyarog,
és szürke házak törnek az égbe,
ott lakom én,
életem malma,
sorsom kereke ott forog.

Csendes a környék, tompák a fények,
magányos utamon jegenyék kísérnek.

Ott lakom én,
hol fényes az ablak,
és a neonfény pislogva hallgat.
Ott van iskolám, hol csiszolták elmém,
sok tanár barát és ismerős már rég.

Ott lakom én,
hol a Bakonyér csacsog,
Felette a nagytemplom,
kettős tornya imbolyog.

Hova tűnt?

Vajon hova tűnt a régmúlt telek varázsa,
a vidáman pattogó tüzek meleg parazsa?
Vajon hova tűnt a régi nyarak ragyogása,
a bőséget hordozó ős barna lobogása?
Vajon hova tűnt a vidáman csobogó patak,
hűsítő záporok vajon merre vágatnak?
Vajon hova tűnt a régi kedves kis csapat,
mikor versenyt futottunk és fogtunk sok halat?
Vajon hova tűnt a sok régi, jó barát,
mennyi kalandot éltünk át az angyalát!
Vajon hova tűntek a csinos, csitri lányok,
utánuk már hiába kergetnek az álmok?
Vajon hova tűnt a régi, kedves iskola,
a tábla, a pad, a tanárok széke, asztala?
Vajon hova tűnt a tanár és tanárnő?
Hiányuk manapság már nem is feltűnő!
Vajon hova tűnt a mező, a tarka rét,
a sok bogár, liliom és a Margarét?
Vajon e sok kérdésre kapok-e választ?
Most abba hagyom, mert ez már fáraszt!

Áldozó Tamás

Bevezetés a pápai világba...

Elmondani nem lehet, csak mesélni róla. Meg érezni. Nekem megy. Másnak? Talán. Nekem meg az nem sikerül, ami a másé. De úgy jó, hogy mindannyiunknak megvan. Én a füsttől kezdem mesélni, a füstöktől, orrba nehezedő, nyálamban oldódó füstcafatóktól; októberiektől, az első fázásoktól borzolt, árnyéktalan tókerti késő délutánokon falra futtatott szőlőindák közé lapuló, a kertek mélyére ülepedő köddel szálanként kuszált melírbe gabalyodó füsttől, amit jó nézni nádból font, lustán recsegő székéből pokróc ölelésében, a pokrócéban, ami a szobából, a faragott karszék-ből gyanús eredetű, megszurkült keretben öregedő képek alól szorult a szabadba szolgálni még bizonytalan időt. Kortyolgom a füstöt, és emberek vonulnak elő, kiskocsit tolnak, ők az elsők, más indulat és más büszkeség mindkettő; a szabadság köti őket össze, a kényszeredett vállalással szembeni pimaszság, ami sért sok álszabályt. Az öreg, aki eltökélte, hogy *ezeknek* nem dolgozik, de még azt is, hogy amíg *ezek* vannak, ő szakállat nem vág, nem borotvál, csak tolja a kocsit, vagy a koci húzza őt. Sokan vigyázzák, és mindig van, ki munkára kéri, adják kézről kézre, mert ha *ezeknek* nem is, de dolgozni muszáj; aztán ha az öreg behordta a fát vagy felásta a kertet, közös volt az öröm: egy apró horkanás az új világgal szemben, szégyenlős összekacsintás, cinkosság a büszkeségben, balegyenes a bűntudatnak. *Ezek* meg kergették a délibábot, és időnként bevonszolták az öreget a borbélyhoz, talán a Csóka felé eső műhelybe, aminek akkor még az ablakain nem volt olyan kopott a redőny, a műhelybe, közel az utcához, ahol a dohánygyári igazgató háza felé fordult az út, Irén néni felé, aki télen mindig a fiához költözött Budapestre, és sohasem buszozott, de kilencvenévesen is begyalogolta a várost, és csak a pörköltet nem szeretete nokedlival, ezért amikor jött vasárnap délután, anyám mindig eskü alatt vallotta, hogy megint azt csinált; és amikor Irén néni novemberben felköltözött Budapestre, megkérte apámat, hogy néha szellőztessen nála, meg néha öntözze meg a virágokat; Irén néni a volt dohánygyári igazgató házához tartozó hátsó lakrészben lakott, és izgalmas volt kimondani, tudni azt, hogy régen volt dohánygyár, és annak igazgatója is volt, és bár eltelt majd egy fél évszázad, de ez mit sem változott, lakjon ott bár más család vagy senki. Apám decemberben ment virágot locsolni, nyitotta az ajtót és aztán – ahogy azt jelen volt öcsém mesélte – „az a macska teljesen megvolt bolondulva”! Először felrohant a függönyön négy méter magasba, majd ordítva-nyivákolva futott egy kört a falon, pontosan a plafon alatt két arasszal, körülbelül azt a rondára húzott vonalat követve, amit a szobafestők a fehérre meszelt mennyezet és a gyűjteményükből választott gumihengerrel mintázott falak közé szerkesztettek, szóval rohant a macska, majd egy utolsó sikollyal kizuhant az ajtón, és eltűnt a

félhomályban, füsttel hímzett alsóvárosi délutánban, árkon-bokron nyílegyenesen, az ajtóból egyenes vonalú egyenletes mozgásnak tűnő igen nagy sebességű futással. Talán ha három-négy hetet tölthetett e rendkívüli mozgásformára való készülődéssel és abban a mozgásban látszott a műgond!

Akkoriban a nevezetes macskafuttatás még távoli eseménynek tűnt, bár Irén néni lánykorán már innen jártak az évek, de a délibábot kergető ezek mégiscsak példát mutattak, s de jól tették, csak nem úgy alakult soha, ahogy számítottak: bevonzolhatták az öreget a borbélyhoz, levágathatták a szakállát újra meg újra, de már a legapróbb borosta is az ő vesztük volt és egy új burok is egyben, védelmi vonal, ami a lelkek köré kergesült, és magába zárt dacot, szilánkot példából, füstöt a régi időkből, kiszolgált pokróc durvaságát, száraz nádnek lusta reccsenését.

Meggondoltam, a másikról, a kenyeret gyűjtögetőről, a rendőrök elől a szemetes kuka mögé bújóról, a sapkájával a focizó telepi gyerekek felé integetőről, az egész napot a lapra hajtogatott papírdobozokat tologató kiskocsis emberről most nem akarok mesélni, mert vagyunk sokan, rajtam kívül is előtolakodók, ötszögű asztalon tarokkozó nagyurak, szemészorvos meg iskolaigazgató, elcsent mondatoktól gazdag követek egy régi világból, hajaj ötszögű asztal, Pedagógus Otthon, a Mami mérte a sört, öreg kommunista, ja magának orosz karórája van, paljot?, arra ne mondjon rosszat, és akkor meghalt Kádár, és vége lett a Mami-világnak, fekete zászló és félrészeg tanárok; Mama, miért van kinn a zászló – és röhögtek, és a Mama visszavonult, annyi keserűség, mert hozott sört akkor is, amikor elfogyott a pultban, tulajdonképp takarítónő volt, és elballagott sörért a Csemegébe vagy a parasztboltba, nehéz, döccenős, parizerlábú lépésekkel, és hozott sört, és csinált katonákat – zakuszkát, mondta orosz tanárom, de nekem katona volt –, mert apám, meg keresztapám is úgy csinálták, hogy kenyérdarab, só, kolbász vagy sonka vagy szalonna vagy töpörtyű (és nem tepertő, mert attól behalok) vagy mindegy, csak disznóból legyen, és apám katonája katona volt, szóval a Mami, a Mami ebben az egyben apámra hajazott, pedig apám rúgta az elmúlt ötven év legnagyobb szabadrúgásgóljait a városban, amiről a Mama mit sem tudott, mégis ebben egyek voltak. Szóval Kádár meghalt, és jött Zsolti, az antiszemita, a későn nősülő bélyeggyűjtő (a bélyeg nekem ablak a világra!), aki letolt mindenkit, tarokkasztal mellett gubbasztót, ultizót meg félrészeg, hogy érzéketlenek, mert a Mama komcsi, és kedves és Kádár-ultra és a Mama felhorgadt és büszkeséget érzett, ahogy a pult mögött hallgatózott, és feltelt elégedettséggel, mert a világa igaz, és ennek tanúja is akadt, Zsolti, a későn nősülő bélyeggyűjtő, origo a tablón. Odasedert Mami, és nézte Zsoltit, a gyűjtőt, a zavaros szemektől gonosz értelmiségit, aki csak kibökte a kegyelmet, a döfést a parizerlábú, sörért dőcögő öregasszonynak, azaz Mami, miért van kinn a fekete zászló, és röhögtek, és ezzel meghalt Kádár, és nem lehetett tudni, mi következik.

Takács Géza

A Vurm-ház

A házat kellene leírnom, amint üres, halott ablakaival néz ki a Kossuth utcára, a templomtöltés hátsó felére, a kis kút utca lejtőjére, Bakosék házára. De már az első szavakkal is elakadok. Nem tudom, hogy kellene nevezni, miféle szó volna megfelelő a templom töltését téglafallal kerítő kis emelkedésre. Most, hogy írok róla, hogy meg kellene neveznem, meg kellene értenem, amit látok fél évszázada, de nem tudom megnevezni, mert nem értem. A templom egy kis embermagasságú kiemelkedésen áll, töltésnek neveztem az imént, de csak jobb híján. Másfelől pedig az is valószínűtlen, hogy itt egy templomnyi dombtető lehetett volna, hacsak nem arról van szó, hogy a templom előtt is templom volt itt, meg azelőtt is templom, sose gondoltam erre, és a mai, kicsit csúnyácska, kicsit jellegtelen, túl vékony tornyú, túl nyúlánk új templom talán a régiek maradványaira épült. Mert épp az a legvalószínűtlenebb, hogy töltés volna a templom alatt. Ennél még a dombtető is valószínűbb. Holott egy templomnyi dombtető magában is elég valószínűtlen. Szelídebb táj ez, hogy efféle heveskedő kiemelkedéseket feltételezhetnék.

Lám, otthon vagyok, és mégis idegen.

A templomot körülvevő kis magaslatot orgonabokrok sűrűje övezte hajdan. A mi házunk felőli végén volt egy földhalom, talán azért, hogy a falat támassza, ami itt lett volna a legmagasabb, mi ezen a kis földhalmon felkapaszkodva rendszeresen belógtunk a templomkertbe, részben azért, mert nem volt szabad oda bemeni, részben azért, mert odabent, noha a falu közepén voltunk, mégis a felnőttek tekintete elől elrejtve, és sok titkos gyermeki bujkálás, menekülés, bandázás, magány, ábránd, kaland, verébfióka vadászat helyszíne volt.

Baj van a kis kút utcával is, nem tudom helyesen leírni, hiszen ennek az útnak nem volt hivatalos neve, szekerút volt ez, nekünk, gyerekeknek nagyon fontos terep, egy kis szabad, felügyelet nélküli tér, félelmetes kőfallyal az iskola felől, milyen magas volt ez hajdan, istenem, sűrű élőkerítéssel a másik oldalról, Bakosék felől, ez volt a szánkózó helyünk, itt jártunk le a Sédhez. „Kiskutuccának” mondtuk, szemben a templom előtt a Pápa felé forduló köves úttal, a „nagykutuccával”.

Érdekes, hogy mintha a gyerekkor általában is véget ért volna a mi gyerekkorunkkal, hiszen Tóni bácsi nyugdíjba kerülése után a kijáró, helyettesítő pap, mert többé nem volt saját katolikus plébánosa Gyimótnak, a bokrokat kivágatta, egy kis lánc szalad körbe a kert szélén, a templom olyan csupasz lett, hogy el kellett fordítani tőle a fejem, ha láttam. S ezzel, mintha a gyerekkort is felszámolta volna örökre a templom körül. A „kiskutuccát” pedig építkezési törmelék tette használhatatlanná, aztán évekig gaz lepte, az utóbbi időkben végül elegyengették, s az

önkormányzat önkéntesei rendszeresen nyírják, de gyermeket nem látok arrafelé. Igaz, a nagy meredekből, amire emlékszem, már semmi sincs. Persze, a Kossuth utca ezen szakaszán már öregek is kevesen vannak, nemhogy gyerekek.

Akik pedig néhányan kiskorúak egy-egy háznál, azok a maguk gyermeki világát már másként és máshol élik. Nekem Gyimót volt a gyermekkor, a patak, a temetőárok, a Páskom, a Göbécsés, a Kenderáztató, a Gerence a szalmahíddal, a focipálya a temetővel szemben, a szőlőskertek és a gyümölcsösök, a vonat, átka-rolva sínpályájával a falut, a Bároc-hegy Pápa felé, a templomkert, a nyári tarlók, Bakosék nyárfása, a pajta, az ópadlás.

Ezekből jószerivel ma már semmi nincs. A Séd és a Gerence vízelvezető csatorna lett, valamikor a hetvenes-nyolcvanas években ezt a két élő, tekerdő, kavicsos medrű vízfolyást, melyeket fák, bozótok, bokrok kísértek, védtek, sáros csatornává alakították át (az állami nagyvállalatok az összeomlás előtti lázban ilyesmivel múltatták az időt), a Séd nagyjából kiszáradt, a Kenderáztatónak, kis szigeteknek, ligeteknek nyoma sem maradt. A Gerence azóta is alig csordogál, nem tudom, magukhoz térnek-e valaha is ezek a patakok.

A temetőárok nemrég tűnt el végleg, bizonyára valami EU-s rekultivációnak köszönhetően, eredetileg agyagbánya lehetett, aztán az aljába egy kis tó költözött, nádassal, sással, remek buzogányokkal, a legrejtélyesebb helyek egyike volt, azt sejtettük, nagyon mély lehet, bátyám csónakját is itt próbáltuk ki, ő maga készítette deszkából, a világ első vízijárműveként emlékszem rá. Aztán szemétbánya lett, majd megtelve a modern kor hulladékaival (hiszen szemét korábban egyszerűen nem létezett) már csak a végső elegyenetésre várt. Ami persze az őszi, temetői látogatásokkor a legfájóbb, hogy az a kis erdős, bokros sáv, ami a temetőt odafentről koszorúzta, elválasztva a gödörtől (ott egykor szakadék nyílt: meredek, néhány lépésnyi titokzatos hegyoldal), ezzel a rekultivációval együtt le lett tarolva, s most a temetői domboldal csupaszon, szeméretlenül emelkedik az ég felé. Ezt a dombot (a csóti út felőli végén a temetővel), ami a kertek alatt fut végig, javarészt szőlők és gyümölcsösök borították (mindegyik kis birtok egy-egy arc volt, valaki, lehetett rá gondolni, lehetett meglesni), hajlatában a kertek felől szekérút, ma már csupasz szántó, egészen a vasúti töltésig, mintha levetkőztették volna, bizonyára a téesz racionalizált, meg a lakosság fogyott ötven év alatt a felére, és a háztáji gazdálkodás is szorult vissza. Egy-két kert ma üzembejárat, a többség meg sír a gondozatlanságtól. Ahogy a miénk is. Volt egy kis konyhakerti rész, az egykori szerű helyen, aztán lejjebb a gyümölcsös, majd a szekérútig egy kis szántó, a végén diófákkal. Ma mindez bozót.

S persze a töltésen is már csak a halott sínpár senyved, megszűnt a vonatközlekedés.

Tarlók persze vannak, hisz ma is vannak gabonatóblák, de ez már nem élettér,

azok a gyerekek, akik nyaranta kijártak a tarlóra a libacsapatokkal, már lassan a temető felé hátrálnak.

Azt mesélem feleségemnek írás közti szünetben, éppen beüzemelünk egy játék-helikoptert Rolandnak, hogy nekünk a repülés a libák reptetését jelentette, amikor kihajtottuk a kapun a libákat, nem is kellett nagyon noszogatni őket, némi nekiké-szülődé után repültek néhány métert a Kossuth utcán lefelé, mi meg szaladtunk utánuk, tanultuk a repülést. Én meg itt veszekszem a kölyökkel, hogy óvatosan húzza a gázpedált, és óvatosan engedje vissza, de hát nem tud óvatosabb lenni, a kis gép potyog, ütközik, törik.

Aztán félbehagyva az írást, megyek a szomszéd faluba, misére, a gymóti templomtól vagy háromszáz kilométerrel odébb. Lányom a segédkántor, s én ott ülök a padban, hallgatom őt, éneklí a gyermekkoromat, hiszen ezeket az énekeket mind hordom magamban, azt is mondhatnám, áttelelték csendesen ifjúkorom és felnőttkorom javát, lányom a nagynéném, a gymóti, ünnepi vendégkántor immár soha nem hallható hangját idézi, holott annyira más a két hang, Nagynéném hangja csupa vibrató volt, fény és zengés, hit és gyász. A lányomé egyszerűbb.

Az atya a magvetőről prédikál, az út szélére, a sziklás helyre, a tüskés bozótok közé, a jó földbe hullt magvokról. Hát az a mag, amit nagyapám elvetett, az egy másik változat, ezeket a magokat kiszántották. És akkor most hol az a föld, amelyből eredtünk volt, s mi a teendő?

Telefonon hív az öcsém, elküldte a nyári tábori meghívót, láttam-e már. S hallom-e, kérdi, honnan beszél, kinek a társaságában. A telefonban vékony kis viribelés hallatszik, a kiskacsái és a kiscsirkéi felé fordította a telefonját, egyik tyúkjá megkotlott, tojásokat rakott alá, s most van egy fészekalja aprójószágá, ő így eredt Gymót nyomába.

Olvasom a levelét, idézek belőle: „A szemembe vésődött a Kőríshegy hatalmas tömbje, amikor reggelente gyerekkoromban kiálltam a folyosóra, és a csipát kitörölve a távolba révültem. Akkor a térben, most az időben. Kisvona nyöszörög a Gerence-patak szűk völgyében, és vidáman pőfékel a „nagy” fekete gőzös a cseszkei vár alatt – ez talán csak nekem emlék, de látom én, ha felétek fordul révületem, hogy erdei kisvonaok, hatalmas gőzösök nálatok is zakatolnak a fejekben, szemekben. Fehérre meszelt hosszú verandás házakat is látok, végig oszlopokkal, fehér kőkerítésekkel, vastag falakkal. A házak fölött galambfalkák köröznek és a gulyával együtt vonul a porfelhő végig az utcákon ki a legelőre. Ezt mind látom és még többet, de ennyi elég kell legyen ahhoz, hogy újból útra keljünk, és együtt legyünk néhány napig valahol...”

Olykor nem is tudom, vagyok-e vagy csak voltam.

Bakosék azonban valóságosak. Ahogy feléjük fordul, s őket nézi a ház sötét ablaka, úgy látják ők ezt az élettelen házat évtizedek óta. Vajon mit mesél nekik ez

a ház? Vajon mit mesélnek erről a házról? Hiszen ismerik a titkait, a kulcs évekig náluk volt, hogy a hazalátogatók be tudjanak menni, tőlük kérünk szerszámokat, ha valami javításhoz fogunk. De azt hiszem a két család közt távoli rokonság is van. Amikor nagynénéim hazajöttek, mindig átlátogattak Bakosékhoz is, Jóskához, aki már nem él, inkább persze Marihoz, aki nagyszájú falusi menyecske volt, ma meg már lassú, fáradt idős asszony, de a szeme változatlanul élénken csillog. S dolgozik éjjel-nappal a ház körül.

A héten Berneceén voltunk. Bernece azt a házat jelenti, amelyet öcsém vásárolt meg, alighanem azután, hogy Gyimótra való visszatérése a család elutasítása miatt lehetetlenné vált. Ez volt második kísérlete arra, hogy a régi otthont helyreállítsa. A bernecei ház lett a Gyimótunk, de ma talán még a gyimótinál is rosszabb állapotban van, s majdnem épp úgy lakatlan, mint az. Bár Berneceén láthatók öcsém nagy felújítási tervének a nyomai, cserép- tégl- és kőhalmok, gerendák, szerelvények mindenütt, de már nem jövőt sejtetően, hanem inkább kicsit hitetlenkedve. Csak a támfal kész a patak felől, ami aligha engedi a patakmederbe dőlni ezt a kis házat. Ráadásul a támfal egy külön csoda, ha lehet egy támfal érdekes egyáltalán. Itt-ott kiáll egy-egy lapos terméskő a falból, azt mondja a fiam, aki ott volt segíteni az építéskor, hogy pohártartók volnának. Ezeknél a kiálló köveknél is különösebb a támfal teteje, másfél méterenként kiugrik egy-egy bástyafok, vagy mi, és ezeknek a tetején különös, nagy, megmunkálatlan lapos kövek terpeszkednek, alighanem ülések, jó is itt a patak fölött mészolni, füstölni, beszélgetni. Ez a támfal öcsém szonettje. Erő, tárgyilagosság, célszerűség és bumfordi költőiesség van itt együtt, némi melankóliával.

Nem tudom, kigyúlnak-e még azok az élettelen gyimóti ablakszemek, tudnak-e még majd nevetni ismét búsan vagy vidáman valaha.

Kerpel Péterné Borisz Beatrix

Villanások

Rovom a pápai utcát. Gidres-gödrös sétálónak nevezett, kopott burkolatát már nem söpri a jól ismert szegény öreg. Helyette sepregető gép dolgozik. Nézem az üzletek kirakatait. Lám, a bababolt még itt van! Nem változott az áruház sem, meg a mellette levő írószobolt se. De a többi folyton gazdát cserél. Új tulaj, új logó. Követni sem lehet, mikor, miért lett a megszokott helyén más.

De rég is volt, mikor először jártam itt! Kinevettek, mikor megkérdeztem, hol találom a Petőfi utcát. Itt nem lehet eltévedni! – mosolygott rám a ráncos arcú, kedves, idős zöldségboltos.

Toltam a babakocsit, benne másfél éves kislányom, aki szaladni akart inkább, de a bevásárlás cipekedését enyhítendő anyai pragmatizmusom ülésre kényszerítette a kis csintalant.

Kiérek a Fő térre. Szól a zene, néhányan korcsolyáznak, mások nézelődnek. Hallom, ahogy dicsérik vagy éppen szidják az új arculatot. Szerintük régen szebb volt. Mosolygok magamban. Hát, persze, hisz bármilyen zajos, zsúfolt volt is, akkor voltak fiatalok.

Két óriási tornyával figyelmeztető méltósággal mered fölém a Nagytemplom. Monumentális, ki mondhatná, hogy nem szép? Mögöttem a csillagtornyos református templom, bejárata fölött a zsoltár: „Szívemet hozzád emelem.”

Rám köszönnek, érdeklődnek. Másoknak én köszönök jó előre, ahogy édesanyám tanított: Kislányom, mindig te köszönj! Ne engedd, hogy megelőzzenek! Megfogadtam, ma is így teszek.

Bezzeg 20 évvel ezelőtt köszönhettem volna én itt bárkinek, senki sem fogadta volna. Ez város, csak az ismerősök köszöntik egymást. Bizony fáj, hogy nincs kivel szót váltanom, hogy mindenki idegen, és én is az vagyok itt. Egy, majd hamarosan két gyermekes anyuka, aki otthon van. Mit is tudhattak rólam?

Nem szerettem Pápát. Sokáig. Minek rendelt engem ide a jó Isten? A messzi, rideg, szigorú, kemény hideg telű, de gyönyörű bakonyi kis faluból először Veszprémbe, majd Egerbe röpített a sors.

Szép ifjúságom! De messze vagy! Hogy imádtam Egerben diák lenni! Gyermekkori vágyam, legszebb álmom vált valóra, amikor felvettek az Egri Tanárképző Főiskolára. Igaz, másfél évig csak levelezős lehettem, ezalatt képesítés nélkül tanítottam magyart, történelmet, sőt még éneket is. Mire nappalis diák lettem, megvolt a szakmai tapasztalatom. Azt hiszem, ma is abból élek. De a szabadlelkű diákéletre úgy vágytam, hogy szüleim nem bírták nézni, és már küldtek. Menj csak el Egerbe! Mi majd valahogy megleszünk.

Elmentem. A gyönyörű bükkaljai kisváros ámulatba ejtett, megigézett. A Dobó tér, a bazilika, az egri vár, ahol Gárdonyinak „csak a teste” nyugszik. Na meg a sok vidám főiskolás, a lánykollégium kicsit maradi elveivel, a drága gondnok néni, aki ajtót nyitott nekem, amikor szállás hiányában először csengettem be késő éjjel. Vizsgák! Bozsik tanár úrnál történelemből, Szentesi Zsoltnál (akibe az egész leánysereg reménytelenül szerelmes volt) irodalomból. Ködöböcz tanár úrnál a szemináriumokon megtanultam gondolkodni, más szemével is látni a világot. Kedves Professzor urak, bizony, ma is szívesen lennék a diákjuk! Pedig még évekkel a diplomám kézhezvétele után is vizsgáztam álomban. Gyötrődve próbáltam agyamban összerakni az Árpád-házat, buzgón fohászkodtam, hogy csak azt ne kérdezze, amit nem tudok! És álmaimban néha orra buktam.

Pár éve a végzős osztályomat elvittem Egerbe. Én akkor jártam a városban 10 év után először. Szorongva vártam, milyen lesz, tetszik-e majd nekik, és előjönnek-e majd az emlékek. És bizony előjöttek, a hangulat ugyan az volt. Idill. Csoda.

Talán a mostaniakkal is elmegyünk, és megtanítom nekik, mi köti össze Pápát Egerrel. Hogy élt egyszer egy messzire tekintő, nemes lelkű tudós pap, aki a tudománynak és a hitnek bástyáit rakta le mindkét városban. Meg, hogy Isten szekerén mindannyian potyautasok vagyunk.

Eger–Pápa–Veszprém–Olaszfa, no meg egy kis kiterő Várpalotára, ahol házasságom első éveit töltöttem. Állomások.

Mára megbékéltem pápai állapotommal. Három gyermek édesanyjaként óvodától általános, majd középiskoláig volt bőven alkalmam megismerkedni a szülőtársakkal, kedves barátokra is leltem. No, meg munkahelyre. A Petőfi Sándor Gimnáziumban. Hálás vagyok, hogy itt dolgozhatom.

Hiszem, hogy vannak az ember életében sorsfordító találkozások. Két kislányom volt már, mikor megismerkedtem a messzi Erdélyből érkezett lelkész házaspárral. Két kicsi leánykájuk szívet melengető barátságot kötött az enyémmel. A várkereti séták virágszedését, mászókézások és mókázások vidám kacagását sok felvétel őrzi. Én náluk tanultam meg, mit is jelent megköszönni Istennek a másik ember életét. Ez szíven ütött. Ültünk a nagy asztalnál, mi vendégek és ők, és a szokásos asztali áldás helyett lehajtott fejjel kezüket összetéve köszönték Istennek, hogy ismerhetnek minket. A szeretet, a türelem, a bizakodó felfele tekintés magával ragadott. Én is így akartam nevelni az enyéimet.

Szatmári Ferenc és Mária régóta Kanadában él. Mit mondjak? Fájó a hiányuk, mert nem múlik el nap, hogy rájuk ne gondolnék. Látom a facebookon, hogy gyönyörű nagylányok lettek Emőke és Kincső, kész hölgyek, de nekem még ma is kicsike, kacagva rohangászó, ölbe kívánczozó gyerekek.

Az enyémekeknek is kinőtt a szárnyuk. Már messze tekintenek, továbbtanulni mennek, de Pápán vannak a barátaik. A sok-sok velük egykorú fiatal, a sok-sok emlék.

Mint ahogy nekem is van nagyon kedves barátnőm, lelki társam, munkahelyem, volt és jelenlegi diákjaim, kollégáim. Itt nyugszik drága édesapám az alsóvárosi temetőben, meg a Gáty és Hatvány családok, férjem felmenői. Szeretem a szép hagyományt, a refis diákok által halottak napjára a sírokra elhelyezett nemzeti színű szalagokat. Egy jel ez, hogy tudja, lássa az itt járó, hogy a kis szalag emlékeztet az iskola tudós tanáira. Itt a harangláb, amit férjem tervezett, aztán a színes üvegablakok bibliai motívumai, a templom csillárvilágítása.

És az üzenet, ami oly elgondolkodtató: „Nem azé, aki akarja, sem nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené.”

Otthonom-e Pápa városa? Remélem, igen.

Pápa, főtér

(forrás: www.papa.hu)

Magyaróvári Zsófia

kétséges itt minden

*„egy szentimentális közhely szeretnék lenni a szádban”
(Simon Márton)*

kétséges itt minden, mint például az is, hogy miért esett a hó az éjjel, ha ma hét ágra süt a nap, vagy hogy miért hordom a tavaszi kabátom télen.

kétségekkel van tele ez a nap, visszatértél az életembe, aztán ki tudja, pár pillantás és újra eltűnsz, vagy itt maradsz egy jó darabig, de ez már inkább kétséges, nem lenne jellemző rád, talán pont ezért is ragadsz magaddal minden egyes alkalommal, mert annyira nem vagy konstans és annyira nem vagy jelen. aztán visszajössz és igenis, nagyon is jelen vagy.

te meg nem voltál, aztán lettél és most megint nem vagy, nem tudom, hogy kinek a hibájából, azt sem tudom, hogy jó ez-e így most nekem, és hogy ez a mondat egyáltalán értelmes volt-e, de valószínűnek tartom, hogy nem. így a csillapított rezgések között mi lenne értelmes, talán egy macou basó haiku, vagy egy kurt vonnegut idézet.

besüt ez a rohadt nap is az ablakon, de legalább süt. mondaná mindenki, mindenki más, aki nem én vagyok, aki legalábbis, ma – nem én vagyok. próbálom erőltetni magamra a dolgokat, amiket eddig annyira nagyon akartam, aztán hirtelen pár szempillantás alatt – mint ahogy te itt és nem itt – eltűntek, és már egyáltalán nem akarom őket.

ijesztő dolog, teljesen önmagammal szembefordulni és belenevetni a saját arcomba, meg ijesztő dolog vélemények és kész érvek nélkül maradni, csak úgy teljesen üresen.

december van, kócsagok, építések már meg azt a hidat.

Sirokai Mátyás

A beat tanúinak könyve

II. 6.

Aki fémmel gyakorol, fémhez lesz hasonló. A fémek a testek feletti hatalmat hordozzák. Aki kövel gyakorol, kőhöz lesz hasonló. A kövek a múltbelieket őrzik. De aki nem hatalmat akar, hanem lendületet, nem az egykoriakat, hanem a majdaniakat áhítja, rugalmas anyagokkal gyakoroljon, mert azok nem az ásványi, hanem az organikus erő megtestesülései.

Aki tehát a kaucsuk ösvényére lép, a rugalmasság örömeért tegye, a visszapattanásért és az energiamegmaradásért, a lendületért, amely nem vész kárba, a kezekért, amelyek először csapoltak kaucsukot, a kezekért, amik hasonlóvá válnak a kaucsukhoz, a kezekért, amelyek először kezdtek játszani vele, a fáért, ami nem játszhat vele, és a sírókért, akiket a játék megvigasztal.

IV. 5.

Mindenki hite és nem érdemei szerint részesül a kegyelemben. Aki a jók és gonoszok feltámadását várja, az ítéletre ébred fel. Aki új testben eltöltött életben bízik, az a fájdalomra. Aki pedig úgy tartja, hogy halálával ereje szétszóródik, békével térjen nyugalomra, mert ő nem hallja meg többé a dobok szavát. Gyakoroljon azért ki-ki az ítéletre, az újjászületésre vagy egyetlen élete művére.

A legnagyobb félelmet a feltámadást várónak kell legyőzni, mert ő az örökévalóságától retteg. A legnagyobb terhet az újjászületésben bízónak kell cipelni, mert ő az eljövendő hordozója. A legnagyobb erőt a szétszóródó birtokolja, őt mindennap egyetlen győzelmének és bukásának árnyai kísérik.

Ezért aki új életre készül, és megválaszthatja a búcsúzás napját, kétségeit és reményeit egyként bízva a madarak vonulására, s hitéből formálja meg az új kezdeteket, hogy eljövételét ne fogcsikorgatva, hanem hatalmas basszusokon forgó ünnepel várják.

(Részletek *A beat tanúinak könyvéből*, Libri, 2013.)

Mozgai Márk

Fekete angyal

Rossz útra tért egy bátor angyal,
Elhagyta a tiszták seregét.
Vadul menekült, erős nagy szárnyakkal,
Ő választotta az éj színét, a feketét...
Eltévedt és vissza már nem tér
Senki nem testvér!
Megtagadott ősi angyali vér...
Semmitől nem fél, már régen könnyek nélkül él.
Társakat nem kér.

Árnyékba bújt, csak fényt ne lásson,
Ne tudja senki, hogy él.
Felhők közé szárny nélkül, hogy szálljon.
A többi angyal célhoz ér, de ő helyet nem kér.
Eltévedt, és vissza már nem tér.
Senki nem testvér!
Megtagadott ősi angyali vér...
Semmitől nem fél, már régen könnyek nélkül él.
Társakat nem kér.

Álmokat lát a Fekete Angyal.
Az álma tiszta, hófehér.
Együtt repül a régi társakkal,
Megsimogatja egy meleg kéz. – De az álom elvész.

Baloghné Uracs Marianna

Barokk forgatag

A pápai Jókai Mór Művelődési és Szabadidő Központ Pápai Forгатag című uniós pályázatának legnagyobb eleme a *Barokk forgatag* elnevezésű színház-pedagógiai projekt. A résztvevő 28 együttműködő csoport azt vállalta, hogy mozaikszerű elemei lesznek egy nagy összművészeti produkciónak, melynek célja Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című művének színpadra állítása.

A munka során a részt vevő diákok érdeklődési körüknek megfelelően válogathattak irodalmi, színházi, táncos, íjász, baranta, tűzszínházi, hangszeres, énekes, képzőművészeti és történelmi hagyományörző szakkörök közül, majd színház-pedagógiai projekt keretében oszthatták meg tapasztalataikat egymással. A június 6-án kezdődő színházi projekthét rendezője Komáromi Sándor, a Teleszterion Színházi Műhely vezetője volt.

A pápai *Szigeti veszedelem* nem történelmi hűséget követő és nem is csupán a barokk kort reprezentáló produkció, hanem olyan akkori korszellemet tükröző összefogás, melynek eredményeként mindenki személyesen élheti meg a közös alkotás örömét és a közös célhoz való tartozás szükségességét. Nem egyszerűen színházi adaptációról van szó, hiszen a 350 résztvevőt mozgató produkció egyben Pápa legfontosabb iskolai művészeti csoportjainak felvonultatása is. Egyúttal az előadás lehetőséget biztosít arra is, hogy a barokk arculatát építő város egy különleges, egyedi, számos barokk irodalmi és színházi elemet felvonultató bemutatóval gazdagodjon.

A projekt egyik fő hozadéka ennek a nagyszabású, gondolatgazdag, alkotó energiákat felszabadító előadásnak a létrejötte, mely évről évre, akár más szereplőkkel is újra előadható, mivel módszertani anyaga, tévéfelvétele, forgatókönyve rendelkezésre áll. Ilyen módon szándékaink szerint hagyományá válhat ez a kezdeményezés.

A másik jelentős érdeme az, hogy kiemeli és megkoronázza azt az együttműködést a különböző szervezetek, intézmények, művészek között, melynek építésén intézményünk évtizedek óta dolgozik. Nagyszerű közösségi élményt ad minden résztvevőnek, generációk közötti együttműködésre tanít (7 évestől 60 éves korig terjed a szereplők kora), egész életre szóló, katartikus élményt jelent egy ilyen közös alkotásban részt venni. Pedagógiai hozadéka a csapatban való együttműködés, egymás erőfeszítéseinek tisztelete, a közösségek utánpótlás-nevelése.

Az előadás – és az egész projekt – alapfeltétele volt a helyi művészeti csoportokban, közösségekben folyó évtizedes tehetséggondozó munka, melynek eredményére, a helyi tehetségekre rácsodálkozhattunk.

A visszajelzések alapján a város és térsége lakosságát sikerült megszólítanunk a programmal, nagyon jó volt a helyi sajtó, amely végigkövette a nagyszabású előadás elkészítésének minden mozzanatát. A nagyszámú szereplőn keresztül rengeteg ember vált érintetté, és várta kíváncsian az előadást, amely hatalmas sikert hozott. Közös üggyé, igazi élménnyé vált a bemutató, amelynek résztvevői egyöntetűen úgy nyilatkoztak, hogy elkötelezettek a folytatás iránt. Ez a valódi helyi termék, amely ilyen formájában csak Pápán mutatható be, és mindenki magáénak tekinti, elismeri. Polgármesterünk véleménye szerint – aki maga is alkotója volt az előadásnak – a Petőfi '73 című film forgatása óta nem volt a városban ilyen nagyszabású, ennyi embert aktivizáló és lelkesítő kezdeményezés.

Büszkék vagyunk arra, hogy intézményünk lehetett a kovácsa és a hajtóereje a *Szigeti veszedelem* kapcsán elindult összművészeti és közösségi munkának, amelyben minden együttműködő partner őszintén és elkötelezetten tehetette azt, amihez ért, amiben tehetőséges, és közösen örülhettünk munkánk sikerének.

A produkció Pápa Város Önkormányzata és az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával jött létre.

JÓKAI MÓR MŰVELŐDÉSI ÉS SZABADIDŐ KÖZPONT
PÁPAI FORGATAG CÍMŰ, TÁMOG-3.2.13-12H-2013/4157. SZÁMÚ PROJEKT JE KERETÉBEN BEMUTATJAK

ZRÍNYI MIKLÓS:
Szigeti
VÉSZEDELEM

ÖSSZMŰVÉSZETI BEMUTATÓ
HELYI CSOPORTOK MUNKÁIBÓL
(PÁPA, ERZSÉBET LIGET)

RENDEZŐ:
KOMÁROMI SÁNDOR

TELESZTERION SZÍNHÁZI MŰHELY SZÍNMOVÉSZEI
S.K. TÁRSULAT TAGJAI,
300 PÁPAI DIÁK,
TÁNCOSOK, ÉNEKESEK, ZENÉSZEK, LOVAS KATONÁK, BARANTÁSOK, IJÁSZOK

PÁPA VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
SÜDŐPÁNYI
SOKORNYI

A RENDEZVÉNYEN A RÉSZVÉTEL INGYENES!

INFO: JÓKAI MÓR MŰVELŐDÉSI ÉS SZABADIDŐ KÖZPONT • 06-89/313-905

2013. JÚNIUS 13. CSÜTÖRTÖK 21:00
(ESŐNAP: 2013. JÚNIUS 17. HÉTFŐ 21:00)

Hubert Ildikó

Mozaikok, monológok, képek

Mátyus Aliz tizedik prózakötetéről

Olyan szépirodalmi műre hívom fel e könyvismertetésben a figyelmet, amelyet nem ajánlhatok sietős kedvű olvasóknak, de nagyon is az elmélyülni szeretőknek. Mátyus Aliz *Megkésett tavasz, el se jött tél* című legújabb kötetének kimódolatlan történetei ugyanis mindannyiunk saját nézőpontú élettörténeteinek párhuzamává válhatnak, ha a világ miértjeinek, *mi végett*jeinek válaszkereséseire magunk is fogékonyak vagyunk.

A szociográfusként induló szerzőnek (*Holnapon innen, tegnapon túl, Maga-ura parasztok és uradalmi cselédek; Faluregény, Pusztafalu*) az idő múlásával több szépprózai munkája is napvilágot látott. Az önéletrajzi utalásokat tartalmazó kötetek azonban – számomra ismerős pápai gyökereiért, családi vonatkozásaiért – inkább érdekes, útkereső állomásoknak tünnek, mintsem a már szociográfiai munkáiból megismert, sodró hatású írói alkotásoknak. (Bizonyára túlságosan erősek voltak e pályakezdő kötetek, s a műfajváltással sem számoltam eléggé!)

A tényközlő, ráérzéseket felidéző cím figyelemkeltő (amely címadás Mátyus Aliznak más könyveire, elbeszéléseire is jellemző, s talán a szociográfia műfajának regisztráló józansága egyszerűsíti így a már-már el nem mondhatót): jelzőtlen és szokatlan szórendjével, lebegésben hagyott befejezetlenségével. S ez a cím, *Megkésett tavasz, el se jött tél* majdan folytatódik, értelmeződik az elbeszélések füzérében (konkrétan a kötet cím novellájában is), jóllehet az írások nem szoros, egymásra épülő történetek. Az író személye azonban kohéziós erőként mégis egy egészzé fogja össze ezeket – az eltűnt idők ok-okozati viszonyainak felidézését ő töprengi át egyes szám első személyben. Egymásra épülő vagy talán inkább egymást felidéző emlékrétegek viszik tovább a visszatekintő, jelenkort is regisztráló, életrajz-kaleidoszkópszerű feldolgozást. Tudjuk, hogy a lírai műfaj, önvallomásos regény stb. nem szűkíthető le sohasem az adott szerző életére, az olvasó itt mégis biztos abban, hogy a szerző a főszereplője könyvének. Önéletírás volna?

A könyv hátlapjának ismertetője „esszé-novellaként” határozza meg ezen írások műfaját, én azonban sokkal szerteágazóbb, több műfajúnak tartom Mátyus Aliz jelen kötetét. (Régi magyar irodalmárként azt is érzékelem, hogy mennyire viszonylagos az efféle meghatározás, hiszen a 16. századi prédikátor szerzők tehetségesebbjei nem szépirodalomként aposztrofálták műveiket, mégis azok voltak, s prédikációikba beépített exemplumaikkal művelődéstörténészként stb. is megállhatták volna a helyüket – a prédikációkkal olykor párhuzamosan, de azokhoz csak

közvetve kapcsolható, margókon futtatott kitekintéseik pedig kortárs irodalmunk formai újdonságait bőven megelőlegezték.) Visszatérve az írások több műfajt is felvillantó rétegeire: önéletrajzi mozaikok alkotják a kötet vázát, amelyek nem lineáris előrehaladással, hanem idősíkokkal játszva idéződnek fel, hívják elő a szerzőből azokat a belső gondolati monológokat, vizuális képeket, amelyek vélt vagy valós magyarázatul szolgálnak egy emberi élet eseményeinek lezárt-lezáratlan mikéntjeire (*Bebarangolom most a nyári mezőket* stb.). Életút (életrajz) kapaszkodói (helyszínben, időben) pontosan behatároltak (a szociográfus módszertani alaposága!), ám ezt a feszességet rögtön meglágyítják a hozzákapcsolódó asszociációk, a valósághoz hozzágondolt látványok, a létről való töprengések lírai megfogalmazásai. A visszaidézett eseményekhez válaszokat kereső, olykor hangulati megragadások borongásai (mert az elmúlás, valaminek az elvesztése legtöbbször szomorú) gyakorta kihagyatják az események összefüggéseit, s ezáltal inkább sejtjük, mint tudjuk az érzelmi utak következményeit (lásd a családtagjaihoz, szeretett személyekhez szorosan kötődő emlékmorzsák, érzelmek folyamatos jelenlétét szinte valamennyi írásában!). Novelláiban gyakori egy-egy tájrészlethez, növényhez, fához, állathoz kötődő és ebből a konkrét természeti képből kibomló emlékezet, amely túl lépve önmagán, valahogy mindig szimbólummá válik (*Esőben, Madársziget*, tanyai történetek stb.). Fekete Istvánhoz hasonlóan jó megfigyelője, lefestője és szakmai tudója (Nota bene: ismét a szociográfus adatközlő precizitásának erénye!) Mátyus Aliz e természeti, embert körülvevő világbemutatóknak. S így válik mozgalmassá elbeszéléseinek előadásmódja, amelyben a konkrét és megélt élethez kapcsolható események (gyerekkor – felnőttkor – jelen – jövő), belső gondolati monológok, nyitva maradt kérdések és lehetséges válaszok, konkrét és szakralitásba emelt/vagy csak a szerző által emelhető természeti jelenségek, tárgyak, festmények (pl.: Pápa – Cziráki festmény – vér stb.) egymást felidézik, egymást előhívják.

Igényes és nyelvi leleményekkel fogalmazott, érzékeny és szép lélek-élet „regény” Mátyus Aliz legújabb novellafüzére. Pápa, Zalalövő, Balaton, Kiskunság: erős gyökerei a vissza – és gyermeke révén – a jövőbe Tekintőnek.

Mátyus Aliznak ez a tizedik kötete fordulópont lehet szépírói pályáján – s talán nem túlzok, ha úgy gondolom, hogy most megjelent novelláinak ott a helye a kortárs irodalom legjobbjai között!

(*Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest, 2013.*)

Suhai Pál

„Megkésett tavasz, el se jött tél”

Levél Mátyus Aliznak legújabb kötete bemutatójának alkalmából

Kedves Aliz! Végre egy könyv, amely megszületése pillanatában (no jó – bemutatóján) mindjárt érdemének megfelelően nagy elismerésben részesült. A közönség már létszámával is szavazott, jóllehet legföljebb írójáról tudott vagy sejtetett valamit. (Vonzhatta a Mátyus név önmagában is.) Valamit tudhattam én is, de nem sejtettem ekkora sikert. Mert könyvbemutatód [*Megkésett tavasz, el se jött tél*, Napkút, 2013 – SP] ilyen volt – sikeres. Ebben persze a beszélgetőtársnak is komoly szerep jutott (igazi csevegő: 'plaudern' – 'csevegni', e szóval illeti Hamann a személyiséget legbensőbb rezdüléseiig megmozdítani képes eszmecsérét). Ráadásul Vasynak még komoly mondanivalója is volt a könyvről. Kell ennél több egy debütáló szerzőnek? Láthatólag Téged is felvillanyozott, ez meg a hallgatóságot, mellettem egy egyetemi hallgatónak tűnő lány buzgón jegyzetelt is. Buzgón: ahogy én figyeltelek. S láttam új, számomra új vonásokat is. Ferenczy *Pásztorlánykája* hirtelen megrázta magát, s egyszerre csak egy Antigonét, egy bevallottan konzervatív Antigonét tolt maga elé. (Konzervatív: ezen senki meg ne lepődjék – ő is az istenek által hagyományozott törvények, Pilinszky *Apokrifjének* szavával az „ősi rend” védelmében szólalt meg.) Mint ahogy Te is, különösen a „női önérvényesítés” provokatív vagy álnaiv kérdése nyomán. Íme egy öntudatos és önérvényesítő nő, aki nem a gender hullámain érkezik. Akinek eszményképe a családdal, legnagyobb élménye íróként is a gyerekekkel (és értelemszerűen a férfival) kapcsolatos. És persze a fölmenőkkel, a kapott és továbbadott, kamatoztatott örökséggel. Kell ennél több és különösebb (a mai világban)? S mindez néhány nagyon határozott s bár hallgatólagosan, de jól hallhatóan polemikus kijelentés formájában. Amelyeket most már könyvedből is kiolvastam. Kiolvastam. Ne udvarlásnak vedd, kérlek (vagy vedd csak annak): mindvégig nagy gyönyörűséggel és álméklodással. Előbbi (kimondom e kétes értékű szót) írásművészetednek, utóbbi emberi teherbírásonak az olvasói reakciójaként. Kezdem az utóbbival. Ha imént Antigonét ugrattam elő a távrolról szemlélt lánykából, Ferenczy klasszicista és klasszikus szoborképéből, most egy vastag combú Medgyessy-nőalakot kell (idevarázsolnom). Aki csípőjén nemcsak egy világot, de egy hamar megemberesedő madarászfiút is el tud vinni (alkalmi idegenvezetőjeként) a mocsáron át a Madárszigetre (*Madársziget*). A deklasszált pápai „úrilány”, aki Sümegen a görög drámaírókról tart előadást bentlakásos amatőr rendezőknek, miközben tanyát tart fenn a Kiskun-sági Nemzeti Park szomszédságában, s Budapesten fiát neveli – aki otthonosan

mozog Franciaországban éppúgy, mint a debreceni vagy kecskeméti színházakban (hajdani férje egykori munkahelyein). S aki (mellesleg?) e könyv elbeszéléseit az ebéd főzésre ráadásul írja. Ámulatomra. De gyönyörűségemre is a festőecsettel felhordott színek és formák gazdagsága, változatossága láttán. De az elbeszélések történéseinek (ezek lehetnek szemlélődések, érzelmi fluktuációk akár) egyetlen magból kibomló, gyakran szeszélyes, ám mindig ökonomikus (és szinte kivétel nélkül „ökologikus”) indázásait-elágzásait szemlélve is. Vagy az alakoknak mindössze néhány vonással élénk vázolt, sejtető vagy éppen ellenkezőleg, részletesen, a háttérből is kirajzolt figuráit konstatálva. S mindezt, ahogy Géza barátunk említette is, a modern irodalmában már nem is meglepő időszembesítések tudatáramlásos technikájával megmintázva. Szinte a prózavers megformáltságával. Líraiságával. A maga szempontjából nem véletlenül emlegetett (szemléletmódot-stílust és műfaji kategóriát egyberántva) realista esszénovellát a beszélgetőtárs. S ha már ezt, a kötet második felének esszéire gondolva mi mást is (mondhatott volna), mint esszéesszét. Jogos. Ha csak egyet emelek ki ezek közül, a Ferenczi-tanulmányt (*Fiatalok a múlt századelőn – Ferenczi Sándor, Ady és Bartók*), már akkor is igazat kell adnom neki. Az esszé itt a négyzetben mutatkozik. Hiszen nemcsak portrékat rajzol nagyon hitelesen a kéz, a szerző keze, de egy sajnálatosan ködbe vesző kultúra körvonalait is. S benne az elkötelezett értelmiségit, akinek öntudatát nemcsak a hivatás, de a hívás is erősítheti – a társadalmi megbízatás, amelyet nem kis méltósággal teljesít. Teljesíthet. S amelyet a társadalom szövege (kötőszövege) intézményesen is tart. S ha mindehhez még hozzáveszem a mai tollforgató nosztalgikus sóhaját is, amellyel kíséri és visszaigazolja mondandóját, akkor inkább köbön látom az esszét. Esszéesszéesszé ez jelenünk sivár állapotáról. S ezt anélkül éri el, hogy egyetlen adattal is alá kellene támasztania helyzetértékelését. Tudjuk mi azt. Mindenki érzi és éli. Nekem ennyi elég. De mégse. Mert van más, talán jobb szavam is e kötet írásainak a megközelítésére. Mert sejtek én itt még dimenziókat. Az eddig említetteknel talán mélyebbeket és magasabbakat. Rilkére gondolok, tudod. Te is kedveled és említed is őt. S ha igen, tudod azt is, mire gondolok, ha a Weltinnenraum bűvös szavát kimondom. Belső világtér. Kívülről támad, a tárgyak éppígylétének megbecsülésével és meglátolásával, hogy aztán magának a mindenségnek, a mindenség felvételének az igényével párosulva beáramoljon az Én üres terébe, s ennek belső kozmoszává, világtérévé váljon. S mindez azért, hogy innen meg visszaáramolva-áramoltatva a külsőt (ismét vagy egyáltalán) megképezze és ezáltal gazdagítsa is. Az érett, a kései Rilke kívánalma ez magával szemben. És ennyiben a világgal szemben is. A Te írásaidban szintén ezt az igényt látom működni. A megformálás erre utal: „az emlékezés szűrőjén átpergetett” valóságéra. Tudatáram, igen, de képző és alakító erővel. Világot alakítóéval, amely persze a stíluson is nyomot hagy. A képletes toll dőlésszögén. A

tartáson. Hat. Teremt. Ezt élvezem én különösen az írásaidban. Mint pl. az itt következő, találmra fölütött részt az *Ikon* elbeszéléséből: „Rajtra készek a rügyek, fakadnak a virágok, kinyíltak a mandulák. És önfeledt az ember, mint Csontváry virágzó mandulafái a hajdani magyar bányaváros házai között. Tavasz. Az enyém. Újra az enyém. Az ajtóablakos szobában. A ki tudja megmondani, milyen nap-szakban, amikor a nap és a hold együtt állnak az égen. Mint Van Gogh ciprusa csúcsánál. A hullámzó égben. A hullámzó gabonátáblák fölött. És hogy tudja ő is, hullámozhat ég és föld, nem számít. Két ember jön benne, zavartalanul, egymásra figyelve, beszélve.” Valahogy így. Köszönet érte és mindenféle üdvözleteim.

2013. november 22.

forrás: www.papa.hu